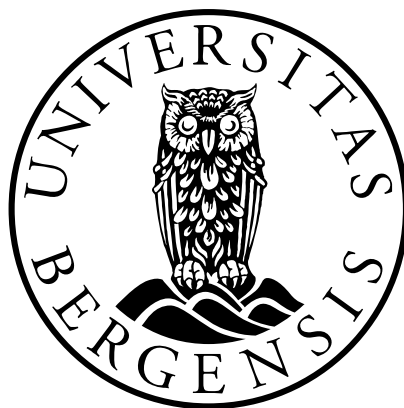

Sivil ulydighet – et *supplement til* eller *brudd med* rettsordenens spilleregler?

En vurdering av om sivil ulydighet, på vegne av klima og miljø kan føre til straffrihet etter nødrettsregelen i strl. § 17

Kandidatnummer: 53

Antall ord:14 822

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2023

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	3
1.1	Problemstilling	3
1.2	Oppgavens oppbygning	5
2	Borgernes lydighetsplikt	7
2.1	Plikten til å etterkomme politiets pålegg	7
2.2	Forholdet mellom borgernes lydighetsplikt og straffelovens bestemmelser om nødrett og nødverge	8
2.3	Rettslige avgrensninger mot strl. § 156 og strl. § 81	10
3	Eksempelene i oppgaven	11
3.1	A) «Redd Svartstilken»	11
3.2	B) Førdefjordsaken	11
3.3	C) Trafikkork i Majorstukrysset	12
3.4	Situasjonsbaserte avgrensninger	13
4	Rettsstilstanden – sivil ulydighet og nødrett	14
5	Nødrettens situasjonskrav	16
5.1	Har miljøinteresser nødrettsvern?	16
5.2	Formålskravet	17
5.3	Kravet til «fare» i miljø saker	17
5.3.1	A) «Redd Svartstilken»	20
5.3.2	B) Førdefjordsaken	21
5.3.3	C) Trafikkork i Majorstukrysset	23
5.4	Konklusjoner – farekravet	24
6	Subsidiaritetskravet	25
6.1	Forelå det andre, mindre inngripende måter å avverge faren på?	25
6.1.1	A) «Redd Svartstilken»	25
6.1.2	B) Førdefjordsaken	28
6.1.3	C) Trafikkork i Majorstukrysset	31
6.2	Konklusjoner – subsidiaritetskravet	32
7	Proporsjonalitetskravet	34

7.1	Er «skaderisikoen» knyttet til klima og miljø «langt større» enn «skaderisikoen» ved aksjonen?.....	34
7.1.1	A) «Redd Svartstilken»	35
7.1.2	B) Førdefjordsaken.....	37
7.1.3	C) Trafikkork i Majorstukrysset	40
7.2	Konklusjoner – proporsjonalitet.....	42
8	Avslutning	43
8.1	Oppsummering og konklusjon.....	43
8.2	Avsluttende betraktninger.....	44
	Kildeliste	45

1 Innledning

Ikke-voldelig sivil ulydighet i møte med urettferdige politiske regimer har en lang historie, med sentrale talspersoner som Henry David Thoreau, Leo Tolstoj, Mahatma Gandhi og Rosa Parks. I dag ser vi aktører som Greta Thunberg og Extinction Rebellion ta i bruk protestformen som virkemiddel i klimakampen.

Mange miljøaktivister har respondert på sine myndigheters manglende evne til å etterleve internasjonale klimaavtaler ved å avvise konvensjonelle liberale demokratiske kanaler for politisk deltagelse, og i noen tilfeller, rettsstaten selv. Økningen i massemiljøprotester og ikke-voldelig sivil ulydighet, som fikk sin kick-start på 1960-tallet og har fortsatt de siste tiårene, er et uttrykk for en utbredt frustrasjon og misnøye med de fragmenterte miljøtiltakene og opprettholdelsen av forurensende og diskriminerende industrier.

I Norge var det særlig massedemonstrasjonene knyttet til utbyggingen av Alta-vassdraget i 1980 som introduserte bruken av sivil ulydighet i klimakampen. Alta-aksjonen var ikke den første av sitt slag, men et godt eksempel på stor og omfattende aktivisme for en sak, som både gjaldt urfolksrettigheter og miljøvern, som gikk utenfor de alminnelige politiske prosesser, og krysset grensen fra det lovlige til det ulovlige. Vi ser det samme i nåtidens miljøaktivisme, blant annet i demonstrasjonene knyttet til gruvekonflikten i Førdefjorden og vindmøllene på Fosen.¹

Et stadig aktuelt spørsmål innad i miljøbevegelsen er om man skal jobbe gjennom de alminnelige politiske prosessene eller ved å konfrontere det etablerte gjennom sivile ulydighetsaksjoner. Det er dette denne oppgaven skal handle om – de rettslige grensene for bruken av sivil ulydighet aksjonsform i klimaaksjoner.

1.1 Problemstilling

Oppgavens problemstilling er i hvilke tilfeller den som nekter å etterkomme politiet sitt pålegg om å fjerne seg under en sivil ulydighetsaksjon, kan frifinnes etter reglene om nødrett, jf. strl. § 17.

¹ Konflikten om vindkraftutbyggingen på Fosen i Trøndelag er interessant fordi det her er andre interesser (urfolksretter) som trekker i motsatt retning av miljøinteressene (ren kraft). Saken faller litt på siden av tilfellene oppgaven vurderer, og vil ikke behandles nærmere.

Sivil ulydighet er ikke et rettslig begrep. I denne oppgaven vil jeg ta utgangspunkt i «sivil ulydighet» som «en offentlig, ikke-voldelig, og samvittighetsfull ulydighetshandling med den intensjon å endre en lov eller et politisk vedtak».² Sivile ulydighetshandlinger har ifølge denne definisjonen moralsk autoritet og er fredelig og ikke-voldelig, men selve aktiviteten er forbudt. Aksjonistene må forvente og akseptere straff. Av den grunn skiller vi sivil ulydighet fra lovlige protester, vanlige kriminelle handlinger, revolusjonære handlinger og terrorisme.³

Eksempler på sivil ulydighet er når Natur og Ungdom lenker seg fast til anleggsmaskiner for å hindre dumpingen av gruveavfall i Førdefjorden, eller når aktivister fra Extinction Rebellion setter seg i veien på Ring 1, og viser ved tung symbolikk at miljøet går foran bilistene. Slike aksjoner kan rammes av flere ulike straffebud. I sakene som har kommet opp for domstolene er det som regel politiloven § 30 nr. 1, jf. § 5 politiet har fokusert på.⁴ Bestemmelsen hjemler borgernes plikt til straks å rette seg etter pålegg, tegn eller øvrige signaler gitt av politiet. Det er sjelden tvil om at loven er overtrådt på dette punkt. De fleste sivile ulydighetsaksjoner innebærer å lenke seg fast på et sted man ikke har rett til å oppholde seg.

Utgangspunktet for denne oppgaven er derfor at det foreligger en kriminalisert gjerning etter politil. § 5, jf. § 30 i form av *nektelse av politiets pålegg*. Spørsmålet er om slike sivile ulydighetshandlinger kan frifinnes. Denne problemstillingen har vært oppe for domstolen en rekke ganger, og det er flere ulike grunnlag som påberopes i disse sakene. Nødrettsregelen i lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.) § 17 er ett av dem og grunnlaget denne oppgaven vil behandle.

Grunnen til at oppgaven behandler spørsmålet om sivile ulydighetshandlinger kan frikjennes på grunnlag av nettopp *nødrett* er fordi vi ser en økning i antall saker hvor dette blir påberopt som frifinnelsesgrunnlag. Miljøorganisasjoner som Extinction Rebellion har vist til nødrett som frifinnelsesgrunn for sine sivile ulydighetshandlinger i en rekke saker i tingretten.⁵ Samtidig ser vi en utvikling i retning av høyere toleranse for ytringer og demonstrasjoner, og

² J. Rawls, *A Theory of Justice*, Harvard University Press (1971), s. 319-321. Oversatt av i Lysaker, «Sivil ulydighet i økokrisens tid: En økosentrisk tilnærming» (2022).

³ P. Jones, «Introduction: Law and Disobedience», *Res Publica* (2004), Vol. 10 Iss. 4, s. 321.

⁴ Se b.la. Rt. 1981 s. 21, Rt. 2011 s. 1699 og Rt. 1971 s. 1120.

⁵ Se TOSLO-2020-158-144, TOSLO-2020-177571 og TFJOR-2016-154-670.

at det generelt er en større forståelse for behovet for å beskytte samfunnet mot miljøødeleggelser og miljøkriminalitet enn før.⁶

1.2 Oppgavens oppbygning

Nødrettsbestemmelsen i straffelovens § 17 og vilkårene her vil danne rammen for oppgaven. Innledningsvis vil jeg likevel starte med å knytte noen bemerkninger til borgernes lydighetsplikt etter politilovens § 30, jf. § 5 (2.1) og dens forhold til straffelovens bestemmelser om nødrett og nødverge (2.2). Til slutt følger noen rettslige avgrensninger (2.3).

Rettspraksisen knyttet til sivil ulydighet og nødrett er begrenset. Jeg har derfor valgt å konstruere noen eksempler for å kunne vurdere nektelse av pålegg opp mot vilkårene i strl. § 17. Jeg vil gi en kort gjennomgang av disse i kapittel 3. I 1981 behandlet Høyesterett en rekke saker knyttet til Alta-aksjonen, hvor de berører spørsmålet om nødrett som mulig frifinnelsesgrunnlag. Siden den gang har det vært et knippe saker som berører sivil ulydighet og nødrett, både i og utenfor temaet klimaaktivisme, disse vil trekkes inn der de har relevans.

Den videre drøftelsen vil ligge tett opp til vilkårene for nødrett som følger av ordlyden i strl. § 17. Det første som må avklares er om nødretsregelen kommer til anvendelse i tilfeller der redningshandlingen er ment å verne miljøinteresser (5.1), og om den ulovlige handlingen (nektelse av pålegg) er gjort for «å redde» den truede miljøinteressen fra den aktuelle faren (5.2). Deretter drøfter jeg om det foreligger en «fare for skade» med nødrettsvern (5.3). Videre drøftes vilkåret om at faren må være subsidiær, «ikke kan avverges på annen rimelig måte» (6) og til slutt om «skaderisiko» knyttet til naturmiljøet er «langt større» en «skaderisiko» ved nødrettshandlingen, den sivile ulydighetsaksjonen (7). Jeg vil vurdere hvert enkelt eksempel oppstilt i kapittel 3 opp mot vilkårene i strl. § 17.

Nødrettsbestemmelsen i straffelovens § 17 er kompleks på den måten at de ulike vilkårene har en sterk indre sammenheng, og påvirker hverandre. Dersom man endrer faktum i relasjon til ett av vilkårene, vil dette påvirke hele den nødrettslige bedømmelsen i det konkrete tilfellet.⁷ Dette gjør nødrettsvurderinger krevende, rettslig sett. Dette gjør det også mer utfordrende å gi en adskilt teoretisk fremstilling av de ulike vilkårene i bestemmelsen. Selv om oppgaven vil

⁶ Se b.la. HR-2023-604-A hvor Høyesterett frifant en aktivist fra Extinction Rebellion for deltakelse i en sivil ulydighetsaksjon i Oslo. Her behandlet Høyesterett spørsmålet om aksjonen var vernet av ytrings- og forsamlingsfriheten i GrL § 101 og EMK art. 11. Denne oppgaven behandler ikke dette grunnlaget.

⁷ Andorsen, *Strafferettslig nødrett*, Universitetsforlaget (1999), s. 122.

gjennomgå de aktuelle vilkårene hver for seg, er det viktig å presisere at ordlyden i bestemmelsen gir anvisning på en helhetsvurdering der vilkårene må ses samlet. Det sentrale er om det aktuelle lovbruddet er nødvendig for å forhindre enn større skade – her uopprettelig miljøskade – enn den skaderisikoen lovbruddet medfører.

2 Borgernes lydighetsplikt

2.1 Plikten til å etterkomme politiets pålegg

Borgernes lydighetsplikt følger av lov 4. august nr. 53 (politiloven – politil.) § 5, jf. § 30 nr. 1, som lyder slik:

«Enhver plikter straks å rette seg etter de pålegg, tegn eller øvrige signaler som politiet gir i medhold av bestemmelsene i kapittel II i denne lov.»

Det følger av bestemmelsens ordlyd at «enhver» har en alminnelig lydighetsplikt til å etterkomme politiets pålegg. Bestemmelsen retter seg hovedsakelig mot overtredelser av straffebud som pålegger publikum plikter eller nedlegger forbud mot en bestemt type atferd. Manglende etterlevelse av lydighetsplikten kan straffesanksjoners etter politil. § 30 nr. 1, og medfører normalt innbringelse til politistasjonen etter politil. § 8. I praksis er det pålegg gitt for å stanse forstyrrelser av den offentlige ro og orden som er hyppigst brukt, jf. politil. § 7, første ledd nr. 1.⁸

Bestemmelsen om borgernes lydighetsplikt i politil. § 5, jf. § 30 nr. 1, gjenspeiler i all hovedsak den tidligere bestemmelsen i strl. 1902 § 329 første ledd om lydighetsplikt overfor ordenspålegg gitt av «Øvrigheden». Straffebestemmelsen i politiloven ble imidlertid ansett som bedre egnet til å fremme ordens- og sikkerhetsmessige hensyn i og med at den også omfatter uaktsomme overtredelser, mens tidligere § 329 kun rammet forsettlig lydighetsbrudd. I praksis er det kun politiet som gir denne typen pålegg. Det var derfor naturlig å bruke politilovens bestemmelse, og den tidligere bestemmelsen i straffeloven ble følgelig ikke videreført i den nye straffeloven (2005).⁹

Før vedtakelsen av politiloven var borgernes lydighetsplikt forankret i generalfullmakten, i straffeloven 1902 § 329 og § 339 nr. 2 og lokale politivedtekter. I gl. npv. § 3 var ordlyden slik:

«Enhver plikter straks å rette seg etter pålegg, tegn eller signal som politiet gir for å opprettholde den alminnelige orden, regulere ferdselen eller trygge publikum».

⁸ Ragnar L. Auglend og Henry John Mæland, *Politirett*, 3. utg., Fagbokforlaget (2016), s. 1333.

⁹ NOU 2002: 4, s. 414 og Ot.prp. nr. 8 (2007-2008), s. 229.

Nåværende politil. § 5 rekker lengere enn dette. Den stiller ikke et krav til pålegget angår *offentlig sted*, noe som gjaldt for de tidligere politivedtektene. Den strekker seg også lenger ved at lydighetsplikten også gjelder for pålegg som kun har et *forebyggende* formål.¹⁰ Selv om virkeområdet og ordlyd er noe endret, vil rettspraksis forut for ikrafttredelsen av politiloven fortsatt være et relevant tolkningsbidrag.

Borgernes lydighetsplikt begrunnes i tilretteleggelsen for og gjennomføringen av politiets viktigste samfunnsoppgave – opprettholdelsen av den offentlig ro og orden og ivaretagelsen av andres rettigheter og friheter. Bestemmelsen skal gi politiet rom til å forebygge mot, avverge eller de-eskalere situasjoner som truer dette. Unnlattelse av å etterleve plikten til å følge politiets pålegg etter § 5, jf. § 30 nr. 1 er uten sammenlikning den av de fem straffesanksjonerte normene i § 30 som det oftest reageres med straff mot.¹¹

Lydighetsplikten er likevel ikke absolutt og gjelder kun der pålegget tilsikter å ivareta *formål, hensyn* eller *interesser* som kan utløse inngrep etter fullmaktene i politil. kap. II.¹² I rettspraksis er dette formulert som et krav til at politiet må ha en «rimelig og fornuftig grunn» for å gi pålegg. Dette bedømmes etter de opplysningene politiet satt på da de tok avgjørelsen, og den muligheten politiet hadde til å vurdere disse.¹³

2.2 Forholdet mellom borgernes lydighetsplikt og straffelovens bestemmelser om nødrett og nødverge

Dersom en aksjonist under en sivil ulydighetsaksjon ikke etterkommer politiets pålegg begår de en straffbar handling, jf. politil. § 30, jf. § 5. Dette er imidlertid ikke tilfelle der det foreligger en rettfærdiggjøringsgrunn etter straffeloven §§ 17 eller 18. En rettfærdiggjøringsgrunn kjennetegnes ved at den i visse situasjoner anerkjenner inngrep i et retts gode fordi hensynet til et annet retts gode er mer tungtveiende. Ofte påberoper aksjonister som har unnlatt å etterkomme politiets pålegg både nødrett og nødverge, særlig i forbindelse

¹⁰ Auglend og Mæland (2016), s. 1334.

¹¹ Tor-Geir Myhrer, *Lovkommentar: Politiloven*, til § 30 note 4, Juridika.no (lest 5. mars 2023).

¹² Auglend og Mæland (2016), s. 513-517.

¹³ Dette er lagt til grunn i bl.a. Rt. 1981 s. 21 (Alta-kjennelsen).

med aksjoner rettet mot forurensning og naturinngrep. Normalt fører ikke disse til straffrihet.¹⁴

Både ved nødrett og nødverge foreligger det en «ellers straffbar handling» som kan regnes som «lovlig» dersom vilkårene er oppfylt.¹⁵ Forskjellen er at det ved nødrett ikke må foreligge et «ulovlig angrep» eller ulovlig myndighetsutøvelse, slik som ved nødverge, jf. strl. § 18.

Ikke sjeldent vil både personer politiet griper inn mot og eventuelle tilskuere, oppleve politiets inngrep som «urettmessig». Der det i ettertid viser seg at politiets pålegg bygget på et uriktig faktisk eller rettslig grunnlag oppstår spørsmålet om en urettmessig tjenestehandling er et «rettsstridig angrep», og kan gi rett til *nødverge* etter strl. § 18 tredje ledd. Her heter det at «offentlig myndighet kan bare møtes med nødverge når myndighetsutøvingen er ulovlig, og den som gjennomfører den, opptrer forsettlig eller grovt uaktsom».

Denne oppgaven ser på tilfeller hvor myndighetene har truffet et *gyldig vedtak*, og politiets pålegg er *lovlig*. I de tilfellene oppgaven behandler utgjør altså ikke myndighetsutøvelsen et «rettstridig angrep». Følgelig avgrenser oppgaven mot nødvergeregelen i straffelovens § 18 tredje ledd.

Det klare utgangspunktet for tilfeller der politiets pålegg er lovlig er at lydighetsplikten er så godt som absolutt.¹⁶ En aksjonist kan likevel påberope seg nødrett etter strl. § 17. Nødrett er den mest vidtrekkende rettferdiggjøringsgrunnen og tilgjengelig så snart det foreligger «fare for skade» på en interesse som er vernet av rettsordenen. De øvrige vilkårene for nødrett er imidlertid strengere enn de for nødverge. Terskelen er derfor høy for å vinne frem på dette grunnlaget, særlig ved spørsmål om sivil ulydighet. Dette er lagt til grunn i Rt. 1981 s. 21 (heretter Alta-kjennelsen) og Rt. 2011 s. 1699 (heretter Ren Oslofjord). Innholdet i nødrettsbestemmelsen vil bli redegjort nærmere for i kapittel 5-7.

¹⁴ Sml. Rt. 1981 s. 21 (Alta-kjennelsen), Rt. 1981 s. 1166 (også knyttet til Alta-aksjonen) og Rt. 1984. 1378 (om brudd på fiskeforbud).

¹⁵ Erling Johannes Husabø, *Karnov Lovkommentar: Straffeloven*, til § 17 note 1 nr. 1, Lovdata.no (lest 5. mai 2023).

¹⁶ Auglend og Mæland (2016), s. 516.

2.3 Rettslige avgrensninger mot strl. § 156 og strl. § 81

Oppgaven ser på den rene nektelsen av politiets pålegg, når den ikke er fulgt opp av vold eller skjellsord. Aksjonistene i de tenkte typetilfellene oppgaven ser på benytter seg av fredelig ikke-voldelig sivil ulydighet. Når politiet møter opp på aksjonsstedet forholder aksjonistene seg passive. De sier ingenting, og de motsetter seg ikke at politiet bærer dem bort fra stedet. Oppgaven avgrenser derfor mot tilfeller som omfattes av straffeloven § 156 om hindring av offentlig tjenestemann.

Videre vil oppgaven i liten grad fokusere på handlinger som omfattes av straffelovens § 81. Her heter det at retten kan frifinne den som «har overskredet grensene for nødrett» og «særlige grunner tilsier frifinnelse», jf. § 81 bokstav b nr. 2. Dette er en unntaksregel tiltenkt tilfeller der grensene for nødrett er overskredet, men det straffbare forholdet ikke lenger anses som «straffverdig».¹⁷ I noen av typetilfelle som er valgt vil bestemmelsen her være aktuell. Oppgaven vil komme inn på dette under kapittel 8, men vil ikke gi noen inngående drøftelse av dette grunnlaget.

¹⁷ Dette er opp til domstolens skjønn å avgjøre.

3 Eksemplene i oppgaven

Da det foreligger lite rettspraksis knyttet til nødrett ved sivil ulydighet, vil oppgaven bruke de følgende tre eksemplene som en rød tråd for å drøfte hvordan nødrettsbestemmelsen slår ulikt ut i forskjellige typetilfeller. Eksempel A er fiktivt. Eksempel B og C baserer seg på ekte aksjoner.

3.1 A) «Redd Svartstilken»

I denne fiktive saken har myndighetene gitt Snøtinden AS (heretter Snøtinden) tillatelse til utbygging av et hyttefelt i et område som også er hekkeområde til den svært sjeldne utrydningstruede fuglearten «Svartstilken». Alle fugleinteresserte i kommunen går harnisk og ønsker utbyggingen stanset. Dagen for påbegynnelsen av arbeidet lager derfor en gruppe lokalaktivister bannere og plakater med «REDD SVARTSTILKEN» og tar seg inn i det nå inngjerdede området og lenker seg fast på bygningsområdet. Politiet blir tilkalt og møter på stedet. Aksjonistene får etter en stund pålegg om å fjerne seg, men nekter å etterkomme disse. De blir fjernet med fysisk makt og pålagt bøter. Aksjonen varte én dag.

3.2 B) Førdefjordsaken

Denne saken er basert på den pågående tvisten om åpning av sjødeponi til deponering av gruveavfall i Førdefjorden. I 2015 fikk Nordic Mining tillatelse av staten til å dumpe opptil 250 millioner tonn gruveavfall i et sjødeponi i Førdefjorden. I 2020 fikk gruveselskapet driftstillatelse, og i 2021 fikk de også tillatelse til å slippe ut stoffet SIBX ut i fjorden. Det finnes lite kunnskap om hvordan dette stoffet brytes ned. Førdefjorden er en laksefjord med et rikt artsmangfold. Flere eksperter mener derfor at det er svært risikabelt å åpne for sjødeponi der.

Allerede etter departementets vedtak i 2015 kom det sterke reaksjoner fra flere norske miljøorganisasjoner, inkludert Natur og Ungdom. De siste ni årene har det vært en rekke aksjoner for å hindre Nordic Mining i å starte arbeidet.¹⁸ Dette eksempelet tar for seg av to av disse aksjonene.

¹⁸ Olav Garvik, «Gruvekonflikten i Førdefjorden» i Store norske leksikon, 26.januar 2023, https://snl.no/Gruvekonflikten_i_F%C3%B8rdefjorden (lest 2. april 2023).

Den første aksjonen fant sted i februar 2016 og den andre i mai 2022, begge på byggeplassen til Nordic Mining. I begge aksjoner lenket aktiviser fra miljøorganisasjoner seg fast til gruveselskapets anleggsmaskiner. De fikk pålegg om å fjerne seg, men nektet å etterkomme disse, og ble så fjernet med fysisk makt og pålagt bøter. Begge aksjonene pågikk i over en uke.

I forkant av aksjonene hadde organisasjonene påklagd alle tillatelser selskapet var blitt tildelt på daværende tidspunkt, både til Kongen i statsråd og EFTAS overvåkningsorgan, ESA, uten hell. I ESAs siste vurdering av saken fra september 2021 var deres foreløpig konklusjon imidlertid at sjødeponiet er i strid med EUs mineralavfallsdirektiv.¹⁹

Begge aksjonene fant sted før organisasjonene gikk til søksmål mot staten sommeren 2022. Jeg vil også vurdere hvilken betydning det kan ha for fremtidige aksjoner at organisasjonene nå har gått til søksmål.

3.3 C) Trafikkork i Majorstukrysset

Dette eksempelet er inspirert av en aksjon utført av den radikale miljøvernorganisasjonen Extinction Rebellion (heretter XR), hvor de uten å varsle politiet blokkerte trafikken i om lag 90 minutter på Ring 1 i Oslo.²⁰

En tirsdag morgen utfører miljøvernorganisasjonen «GenZ Rebels» en aksjon i Majorstukrysset i Oslo. En gruppe aktivister lenker seg fast i hverandre og setter seg ned midt i kjørefeltet slik at verken kollektivtransport eller privatbiler får passere. Gruppens talsperson sier til reporterne på stedet at aksjonens formål er å tiltrekke oppmerksomhet til klimakrisen og vil fortsette helt til myndighetene iverksetter tiltak som vil redusere Norges CO₂-utslipp i samsvar med Parisavtalen.²¹ Politiet blir tilkalt og møter raskt på stedet. Aksjonistene får etter pålegg om å fjerne seg, men nekter å etterkomme disse. De blir så fjernet med fysisk makt og pålagt bøter. Alle aksjonistene blir fjernet innen 60 minutter.

¹⁹ EFTA Surveillance Authority, «Complaint against Norway in the area of management of waste from extractive industries», Saksnummer: 8056, Brussel, 6. oktober 2021, [Letter \(eftasurv.int\)](https://eftasurv.int).

²⁰ HR-2022-981-A (Klimaaktivist-dommen).

²¹ I 2015 ble Parisavtalen vedtatt og alle FNs medlemsland tilsluttet seg avtalen. Avtalens målsetting er å begrense temperaturstigningen på jorda til «godt under» 2 grader celcius. Referert til som «1,5-gradersmålet». Medlemslandene er juridisk forpliktet til å sette nye og mer ambisiøse mål for å redusere sine klimagassutslipp hvert femte år. Kilde: Ingvild Ulrikke Jakobsen; Steffen Kallbekken; Bård Lahn: *Parisavtalen i Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 14. april 2023 fra <https://snl.no/Parisavtalen>

3.4 Situasjonsbaserte avgrensinger

I eksemplene ovenfor anvendes sivil ulydighet på to ulike måter. I Svartstilk-aksjonen og Førdefjord-aksjonene benyttes sivil ulydighet som et direkte politisk virkemiddel. Det vil si at ulydighetshandlingen er et direkte forsøk på å hindre gjennomføringen av et offentlig vedtak man mener vil få negative konsekvenser for miljø, gjennom direkte fysisk konfrontasjon.²² Aksjonistenes kamplass er også aksjonens gjenstand.²³

I trafikkork-aksjonen til GenZ Rebels benyttes derimot sivil ulydighet som et strategisk politisk virkemiddel. Det vil si at hensikten med lovbruddet er å påkalle myndighetenes oppmerksomhet til en mer overordnet klimatrussel.²⁴ Målet er å få gjennomslag for sine argumenter, og selve ulydighetshandlingen i seg selv har ikke noe strategisk mål. Aksjonens kamplass er der den vil generere mest oppmerksomhet. Jeg kommer tilbake til dette skillet i det videre.

Oppgaven behandler ikke tilfeller hvor sivil ulydighet tar form som selvtækt eller sabotasje.²⁵ Som nevnt er sivil ulydighet «en offentlig, ikke-voldelig, og samvittighetsfull ulydighetshandling med den intensjon å endre en lov eller et politisk vedtak».²⁶ Når målet utelukkende er å ødelegge for adressaten har handlingen et mindre ytringselement. Dette ligner mer på vanlige kriminelle handlinger, enn symbolske lovbrudd.²⁷

²² Bernt Hagtvat (red.): *Den vanskelige ulydigheten* (1981), s. 183-184

²³ *Ibid.* s. 184.

²⁴ *Ibid.* s. 184.

²⁵ Eksempler på dette vil være å senke en hvalskute, slippe ut mink fra en pelsfarm, eller ødelegge anleggsmaskiner i nattens ulm og mørke.

²⁶ J. Rawls, *A Theory of Justice*, Harvard University Press (1971), s. 319-321.

²⁷ Aksjonistene vil normalt bli siktet for andre lovbrudd som skadeverk, jf. strl. § 129.

4 Rettstilstanden – sivil ulydighet og nødrett

Etter strl. § 17 er en handling som «ellers ville være straffbar», lovlig, dersom den er foretatt «for å redde liv, helse, eiendom eller en annen interesse» fra en «fare for skade» som «ikke kan avverges på annen rimelig måte», jf. bokstav a, og denne «skaderisikoen» er «langt større» enn «skaderisikoen ved handlingen», jf. bokstav b. Bestemmelsen inviterer til en vurdering av hva som blir krenket (hvilket straffebed), og hvilken interesse man verner eller tar sikte på å verne.

Hvorvidt nødrett kan gi grunnlag for frifinnelse ved bruk av «sivil ulydighet» med den intensjon å påvirke politiske avgjørelsesprosesser har vært behandlet en rekke ganger i domstolene. Spørsmålet landet for første gang i domstolens fang etter Altaaksjonen i 1979. Høyesterett uttalte at selv om aksjonistene handlet med den overbevisning om at helt sentrale og beskyttelsesverdige miljøinteresser var i reell fare, mente retten at «[d]e som griper til slike midler for å presse sine synspunkter igjennom, [ikke følger] rettsordenens spilleregler».²⁸ Regelen har blitt opprettholdt av Høyesterett i senere avgjørelser.²⁹

Spørsmålet straffritak for «sivil ulydighet» ble også behandlet i forarbeidene til straffeloven av 2005.³⁰ Her ble det drøftet om det ville være urimelig å idømme straff for deltakelse i sivile ugyldighetsaksjoner på bakgrunn av *ideelle interesser*, selv om vilkårene for straff var oppfylt. Tilføyelsen som ble foreslått av blant annet Erik Boe var adgang til straffritak når den straffbare handlingen er foretatt til «forsvar for ideelle samfunnsinteresser» og der «midlene er ikke-voldelige».³¹

Grunnen til at man vurderte en slik tilføyelse i nødrettsbestemmelsen, fremfor nødvergebestemmelsen, var at vurderingen da ikke ville begrenses til hvorvidt myndighetshandlingen var feil eller ugyldig, men hvorvidt de interesser som ble søkt ivaretatt hadde en slik samfunnsmessig verdi at en ulovlig redningshandling fremstod som moralsk riktig og berettiget. Boe understreket et viktig poeng i denne forbindelse, nemlig at samfunnet ikke

²⁸ Rt. 1981 s. 21, s. 28. Dette ble også lagt til grunn i de andre sakene mot Alta-demonstranter, se Rt. 1981 s. 1129, Rt. 1981 s. 35, Rt. 1981 s. 1036 og Rt. 1981 s. 887.

²⁹ Se bl.a. Rt. 2011 s. 1699 og Rt. 1985 s. 1225.

³⁰ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) avsnitt 9.3

³¹ Erik Boe, «Medborgarprotester som juridisk problem» (1981), s. 17. Innlegg holdt på det 29 nordiske juristmøte i Stockholm 1981.

trenger å reagere med straff mot alt det vil ha vekk. Han viste til at aksjonistene kunne fjernes med makt, og pålegges et erstatningskrav, men handlingen kunne anses som straffri.

Straffelovkommisjonen mente likevel det ville være betenkelig at en lovregel skulle gi adgang til straffrihet i slike tilfeller, og landet på at det ikke skulle inntas en straffefritaksregel for «sivil ulydighet» i den nye loven.³² De viste blant annet til at hensynet til allmennprevensjon som oftest vil tale imot å frita fra straff i slike situasjoner.³³ Det ble også trukket frem at man skal vise varsomhet med å viske ut grensen mellom straffbare og straffrie handlinger. Dersom man skal åpne for en juridisk aksept for sivil ulydighet, vil ikke dette være forbeholdt politiske mål en selv kan akseptere. Sivile ulydighetsaksjoner kan ha alle typer politiske fortegn, og det er ikke gitt at man står like sterkt i argumentasjonen på andre premisser.³⁴

Kommisjonen understreket likevel at den foreslåtte generelle adgangen for domstolen til å frita straff i særlige tilfeller kunne være aktuell i noen av disse situasjonene.³⁵ Det kan derfor tenkes at det er noen tilfeller hvor nødrettsbestemmelsen vil kunne anvendes, slik også forarbeidene viste til:

«Det kan derfor ikke overlates til enkeltpersoner eller grupper å definere hva som er en nødssituasjon på tvers av myndighetenes beslutninger. Men i *helt spesielle tilfeller* kan det likevel ikke utelukkes at en sivil ulydighetsaksjon kan oppfylle vilkårene for lovlig nødrett».³⁶ (*min kursivering*)

Denne oppgaven skal forsøke å identifiser disse «helt spesielle tilfellene» hvor det kan være aktuelt å frikjenne sivile ulydighetsaksjoner på vegne av klima og miljø, på grunnlag av nødrettsbestemmelsen i strl. § 17. Oppgavens siktemål er å se på om nødrettsbestemmelsen i det hele tatt egner seg som frifinnelsesgrunnlag i slike saker.

³² NOU 1983:57 s. 139 og NOU 1992:23 s. 88-89.

³³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004), s. 109-110.

³⁴ Se NOU 1983: 57, kap. 18 punkt 2.2.4, med videre henvisning til Georg Fredrik Rieber-Mohn, «Samfunn kriminalitet og strafferett – forsøk på fremtidsperspektiv», *Lov og frihet* (1982), s. 256.

³⁵ NOU 1992: 23 s. 89 og lovutkastets § 86 andre ledd.

³⁶ *Ibid.*

5 Nødrettens situasjonskrav

5.1 Har miljøinteresser nødrettsvern?

Nødrettsbestemmelsen i strl. § 17 frifinner straffbare handlinger foretatt for å «for å redde liv, helse, eiendom eller en annen interesse» fra en «fare for skade». I første omgang stiller bestemmelsen krav til selve nødssituasjonen. Det må foreligge en «fare for skade» og denne må knytte seg til «liv, helse, eiendom eller annen interesse».

Alle straffebud har som formål å verne om en verdi som er anerkjent og viktig i rettsordenen. Slike verdier kalles *rettsgoder*.³⁷ Det er derfor viktig å klargjøre hvilket rettsgode nødrettsbestemmelsen er satt til å verne, når vi skal foreta en formålsrettet tolkning av denne.

Når § 17 nevner «liv, helse og eiendom» eksplisitt innebærer dette at disse rettsgodene er særlig aktuelle som grunnlag for nødrett. Tillegget «eller annen interesse» må forstås å omfatte andre individuelle rettsgoder. Typiske eksempler vil være en persons bevegelsesfrihet, informasjonssikkerhet og privatliv.³⁸ Uttrykksmåten «annen interesse» favner imidlertid vidt, og åpner for at nødrett også skal kunne utøves til fordel for *kollektive rettsgoder*. Det er derfor slik at også kollektive interesser som trafikksikkerhet og naturmiljøet omfattes.³⁹

Følgelig vil situasjoner der en bestemt virksomhet truer naturmiljøet kunne regnes som en nødsituasjon, og gi grunnlag for nødrettshandlinger.⁴⁰ Aktivister som utfører «redningsaksjoner» på vegne av natur, dyreliv og andre miljøinteresser, handler derfor til fordel for en interesse med nødrettsvern.

³⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 128.

³⁸ Erling Johannes Husabø, *Karnov Lovkommentar: Straffeloven*, til § 17 note 4 nr. 2, Lovdata.no (lest 5. mai 2023).

³⁹ Se forarbeidene hvor det heter at «Også offentlige rettsgoder av ikke-økonomisk art omfattes, som for eksempel miljøgoder (...)», jf. Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 418.

⁴⁰ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 422, med videre henvisning til Rt. 2011 s. 1699, avsnitt 25.

5.2 Formålskravet

Formålet med handlingen må være «å redde» den truede interessen fra den aktuelle faren.⁴¹ Det stilles likevel ikke krav til at gjerningspersonen lykkes i å redde den aktuelle interessen, det bør være tilstrekkelig at personen har *forsett* om at handlingen vil kunne redde den.⁴²

Det er på det rene at aktivister som deltar i sivile ulydighetsaksjoner på vegne av naturmiljøet, gjør dette «for å redde» disse miljøinteressene fra en fare for uopprettelig skade.

5.3 Kravet til «fare» i miljøsaker

Videre krever nødrettsbestemmelsen at det foreligger en «fare for skade» på denne interessen. Ordlyden setter ingen begrensinger på hvor denne faren kan stamme fra.⁴³ Det kan være naturgitte farer, fare som følge av ustabil økonomisk marked, så vel som fare som følge av vedtak og tiltak eller passivitet fra myndighetene, slik som i eksemplene vi skal gjennomgå her.

Innledningsvis er det viktig å vise til regelen i strl. § 25 første ledd om at «enhver skal bedømmes etter sin oppfatning av den faktiske situasjonen på handlingstidspunktet». I vurderingen av farekravet i spørsmål om sivil ulydighet må vi følgelig ta utgangspunkt i aktivistenes egen oppfatning av nødssituasjonen. Det avgjørende for nødrettsvurderingen er om de selv oppfattet situasjonen slik at det forelå en «fare for skade» på en rettslig vernet miljøinteresse.⁴⁴

Kravet til nærliggende mulighet for skade

For at det skal være tale om en «fare for skade» er minstekravet at det foreligger en *mulighet* for at skade kan oppstå.⁴⁵ I strafferetten trekkes det ofte et skille mellom konkrete og abstrakte farer.⁴⁶ Abstrakt fare retter seg mer mot et generelt farepotensial. Det stilles ikke krav til at

⁴¹ Erling Johannes Husabø, «Nødrett som heimel for hemmeleg husransaking, romavlytting og fjernsynsovervåkning i Treholt-saka», *Tidsskrift for strafferett* (2011), s. 368-400.

⁴² Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 427.

⁴³ Erling Johannes Husabø, *Karnov Lovkommentar: Straffeloven*, til § 17 note 5 nr. 1, Lovdata.no (lest 20. april 2023).

⁴⁴ *Ibid.*, note 2 nr. 5 (lest 27. april 2023). Dette gjelder også ved vurderingene av de øvrige vilkårene i bestemmelsen.

⁴⁵ *Ibid.*, note 5 nr. 5.

⁴⁶ Kjell V. Andorsen, *Strafferettslig nødrett*, Universitetsforlaget (1999), s. 125.

atferden fikk en skadefølge, men at dette var et mulig utfall. Ved konkret fare krever vi at muligheten for skade er *nærliggende*.⁴⁷

Nødrettsbestemmelsen er ment for tilfeller hvor spesifikke omstendigheter, som oppstår i en bestemt situasjon, berettiger en redningshandling til fordel for en interesse som veier vesentlig tyngre enn den som straffebudet verner. En abstrakt fare vil vanskelig la seg måle i en slik sammenheng.⁴⁸ Det er derfor naturlig å tolke «fare for skade» i § 17 slik at det må foreligge en mer *konkret* fare,⁴⁹ eller en *nærliggende mulighet* for skade.

Faren må være til stede på handlingstidspunktet

Denne faren må være til stede på handlingstidspunktet. Nødrett er ikke aktuelt for fremtidige og hypotetiske farer.⁵⁰ Nødrettsbestemmelsen er tiltenkt *nødssituasjoner*. En nødssituasjon kjennetegnes ved det foreligger en *akutt fare* som krever *umiddelbar* handling. Bestemmelsen egner seg nok best for tilfeller der det foreligger en slik *umiddelbar risiko*, fordi man har kommet lengere inn i fareutviklingen, og som følge av dette har bedre grunnlag for å bedømme hvor sannsynlig det er at faren fører til skade.⁵¹ Dersom faren er for fjern og avledet vil man vanskelig vinne frem med nødrett fordi faren ikke er akutt nok til å berettige det ulovlige handlingsalternativet man har valg.

Det samme gjelder når faren er over.⁵² Det fremstår som både unødvendig og uforsvarlig å iverksette en redningshandling dersom utsikten til et vellykket resultat er null. Dersom faren allerede har materialisert seg i en skade, foreligger det ikke lenger en «fare» etter § 17.⁵³

Bestemmelsen oppstiller likevel ikke et absolutt krav til akutt fare. Også farer som har vart lenge, og vil være til stede i lang tid fremover, kan utgjøre en nødrettssituasjon.⁵⁴ Når vi vurderer «fare» i forhold til klima og miljø må vi erkjenne at skadelige, livstruende situasjoner, ikke alltid beveger seg raskt. Både menneskeskapt klimaendringer på et overordnet plan og lokale naturinngrep og virkningene av disse tar lengre tid å kartlegge og forstå. Det er vanskelig å vite hvilke konsekvenser naturinngrep kan få på sikt.⁵⁵ Denne tidsforsinkelsen fjerner likevel

⁴⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 181.

⁴⁸ Ibid., s. 425.

⁴⁹ Ibid., s. 424.

⁵⁰ Husabø (2011), s. 379.

⁵¹ Andorsen (1999), s. 141.

⁵² Husabø (2011), s. 379.

⁵³ Ibid., s. 141.

⁵⁴ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 425, men videre henvisning til Rt. 1953 s. 689.

⁵⁵ Hans Chr. Bugge, *Lærebok i miljøforvaltningsrett*, 4.utg., Universitetsforlaget (2015), s. 68.

ikke betydningen, sannsynligheten eller uunngåeligheten av potensielle skadefølger.⁵⁶ Følgelig må forståelsen av nærhet når det kommer til klima og miljø, sees gjennom en annen linse. Der viktige miljøinteresser står i fare vil man kunne argumentere for å lempe på de øvrige kravene til hvor nær og akutt faren må være.

Betydningen av farens art

Farekravet i nødrettsbestemmelsen må videre vurderes i lys av farens art. Det er lagt til grunn i juridisk litteratur at hvilken grad av skademulighet som kreves må ses i lys av hvilken type skade det er fare for.⁵⁷ Dette følger av det grunnleggende utgangspunktet om strafferettens ulike rettsgoder, «jo viktigere rettsgode, og jo mer alvorlig skade det er fare for, desto mindre krav stilles normalt til hvor stor muligheten for skade skal være».⁵⁸

Grunnlovens miljøparagraf § 112 slår fast at alle har rett til et levelig miljø. Dette prinsippet kommer også til uttrykk i en rekke lover, bl.a. naturmangfoldloven, forurensningsloven, skogbruksloven, akvakulturloven og miljøinformasjonsloven, for å nevne noen. Miljøet har også et strafferettslig vern i straffelovens § 240 om alvorlig miljøkriminalitet.⁵⁹ Straffebudet er ment å ramme ulovlige inngrep i naturen og miljøet, når dette fører til at livsmiljøet i område blir «betydelig skadet eller truet av betydelig skade», jf. første ledd. Det verner også truede arter og vernede områder mot ulovlige inngrep, jf. andre ledd.

Utgangspunktet er derfor at det må foreligge en konkret og nærliggende fare. Denne faren må være til stede på handlingstidspunktet. Når det foreligger fare for uopprettelig skade på en rettslig vernet *miljøinteresse*, er det gode grunner til å senke kravene til hvor nær og akutt faren må være. Særlig i tilfeller der det foreligger fare for skader som ligger nært opp til skadefølger som omfattes av strl. § 240. Dette følger også forutsetningsvis av føre-var-prinsippet i miljøretten.⁶⁰

⁵⁶ Michael Borgan, «The necessity defence and anthropogenic global warming protests: The times they are a-changin'», *Alternative Law Journal* (2021), Vol. 46 (4), s. 270.

⁵⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 182.

⁵⁸ Ibid., s. 182; Frände, *Grunddragen av den finska straffprocessrätten* (2012), s. 84-85; Asp/Ulväng/Jareborg: *Kriminalrättens grunder* (2013), s. 97

⁵⁹ Ot.prp. nr. 92 (1992–93) s. 6: Bestemmelsen ble tilføyd i tidligere straffelov 1902 § 152b i 1993, med henvisning til den skjerpede innsatsen for å stanse miljøkriminalitet, samt den signaleffekten en egen straffebestemmelse ville ha.

⁶⁰ Hans Chr. Bugge (2015), s. 146. Prinsippet om at «tvilen skal komme miljøet til gode».

5.3.1 A) «Redd Svartstilken»

I den fiktive aksjonen «Redd Svartstilken» har de lokale fugleinteresserte aksjonistene innhentet dokumentasjon på at Snøtindens planlagte utbygging av et hyttefelt i nærområdet vil true Svartstilken med utryddelse. Dette er Svartstilkens eneste mulige hekkeplass, og utbyggingen vil gjøre det umulig for dem å hekke her. Det foreligger altså en nærliggende mulighet for skade.

Utbyggingen vil påvirke Svartstilkens hekkemuligheter fra start til slutt. Det må derfor iverksettes redningstiltak *før* utbyggingen starter. Aksjonen finner sted på samme dag som anleggsmaskinene kjører inn på området for å starte utbyggingen. Faren er altså til stede på handlingstidspunktet og i ferd med å materialisere seg i en skade. Det er derfor gode grunner for å vurdere farekravet som oppfylt.

Eksempelet har likhetstrekk med saker der Høyesterett har vurdert om sivil ulydighet kan fritas straff på grunnlag av nødrett i forbindelse med aktiv motarbeidelse av lovlige myndighetsvedtak, som utvisning av utenlandske statsborgere. Også her er det sentrale hvorvidt den som handler i nødrett hadde belegg for at det forelå en reell «fare» på handlingstidspunktet.

I Rt. 1989 s. 1225 hadde tiltalte hjulpet en asylsøker å rømme før han skulle sendes ut av landet, og mente han handlet i rette fordi det forelå en «fare» for asylsøkerens helse ved utsendelse. Høyesterett avviste nødrett under henvisning til viktigheten av å følge «rettsordenens spilleregler».⁶¹ Ser vi likevel på herredsrettens avgjørelse er historien en annen. Her avvises anførselen om nødrett med den begrunnelse at det «ikke var noe ved situasjonen på handlingstiden som ga tiltalte grunn til å tro at helsetilstanden var kritisk».⁶² Herredsretten synes derfor mene at handlingen kunne anses som berettiget dersom helsetilstanden faktisk var kritisk.

En lignende tilnærming ble brukt i Rt. 1992 s. 1639 hvor tiltalte hadde hindret utsendelsen av en chilensk familie. Her ble nødrett avvist med den begrunnelse at «det ikke forelå noe konkret belegg for at familien ville komme i fare ved en tilbakekomst til Chile». Hvilket ikke utelukker handlingen kunne vært vurdert som nødrett dersom slik dokumentasjon faktisk forelå og tiltalte handlet basert på denne. Basert på disse dommene kan det virke som at hvorvidt den sivile

⁶¹ Rt. 1989 s. 1225, på s. 1227.

⁶² Ibid.

ulydighetshandlingen aksepteres beror på hvorvidt det forelå en konkret og nærliggende fare for vedkommende på handlingstidspunktet, og tiltalte hadde god grunn til å tro på dette.

Hvorvidt man kan bevise at man handlet med den overbevisning at det faktisk forelå en reell fare for skade på viktige miljøinteresser, og disse skadefølgene kan dokumenteres og skilles ut i en konkret skadefølge, vil derfor ha betydning for vurderingen av om det kan etableres nødrettsvern for en interesse. Det sentrale i saken her er at man kan skille ut én fugleart og si med sikkerhet at denne vil miste sitt hekkeområde. Aksjonistene hadde god grunn til å anse utbyggingen som en reell trussel de måtte beskytte Svartstilken fra. Spørsmålet er likevel hvor tungtveiende denne interessen er, satt opp mot de interessene som ofres ved en slik sivil ulydighetsaksjon, som oppgaven vil komme tilbake til under punkt 7.1.1.

5.3.2 B) Førdefjordsaken

I likhet med Svartstilk-aksjonistene mener aksjonistene i Førdefjordsaken at det foreligger fare for irreversible miljøskader ved åpning av sjødeponi i Førdefjorden. Saken skiller seg imidlertid fra Svartstilken ved at det er faglige uenigheter om hvor risikabelt åpningen av sjødeponi faktisk er. Som nevnt tidligere vil et vesentlig moment når sivil ulydighet benyttes for å motarbeide slike vedtak være hvilket faktum dette bygges på.⁶³ Eksempelet her illustrerer et av grunnproblemene i miljøretten, nemlig mangelen på sikker kunnskap om hvordan naturen reagerer på slike inngrep.⁶⁴ Denne usikkerheten gir grobunn til uenigheter i faktum.

I Førdefjorden har staten vurdert sjødeponi som det beste alternativet for deponering av gruvemassene, og viser til at et landdeponi trolig ville ledet til større konsekvenser for nærmiljøet. Flere fagetater, som Havforskningsinstituttet, Miljødirektoratet og Fiskeridirektoratet har likevel stilt seg kritisk til planen om sjødeponi.⁶⁵ Som nevnt mener flere eksperter at artsmangfoldet i fjorden gjør sjødeponi risikabelt.

Som redegjort for i punkt 5.3 følger det av strafferettens grunnleggende utgangspunkt om strafferettens ulike rettsgodter, at det normalt stilles mindre krav til hvor påregnelig skaden er når det er risiko for uopprettelig skade på en rettslig vernet miljøinteresse.⁶⁶ Fra aktivistenes

⁶³ Rt. 1989 s. 1225 og Rt. 1992 s. 1639 gjennomgått under eksempel A.

⁶⁴ Hans Chr. Bugge (2015), s. 67.

⁶⁵ Lars Kvamme, «Miljødirektoratet går mot deponi: Mener føre-var prinsippet bør veie tyngst i saken om Førdefjorden», *Bergens tidende*, 4. november 2014, [Miljødirektoratet går imot deponi \(bt.no\)](http://www.bt.no).

⁶⁶ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 182; Frände (2012), s. 84-85; Asp/Ulväng/Jareborg (2013), s. 97

ståsted oppleves det at det foreligger fare for uopprettelig skade på artsmangfoldet som følge av gruvedriften, som må anses som en svært alvorlig miljøkonsekvens. Dette kan tilsi et større rom for å utføre en ulovlig redningshandling.

En kan likevel skille noe mellom faregraden som forelå i februar 2016 og mai 2022, ettersom ESA høsten 2021 ga en foreløpig uttalelse om at sjødeponiet er i strid med EUs mineralavfallsdirektiv.⁶⁷ Dette sett sammen med uttalelsene til en rekke fagetater de siste årene tilsier at aksjonistene mai 2022 handlet med en mer berettiget overbevisning om at det faktisk forelå en reell fare for skade på viktige miljøinteresser. Selv om det er mer usikkert om denne risikoen vil få utslag i konkrete skadefølger, tilsier skadens irreversible art at aksjonistene hadde god grunn til å anse Nordic Minings oppstart av gruvedrift som en reell trussel mot artsmangfoldet i fjorden.

Et annet vesentlig poeng som også er trukket frem i en rekke tingrettsdommer⁶⁸ tilknyttet Førdefjordsaken er at både aksjonen februar 2016 og mai 2022 stoppet Nordic Mining sitt *innledende* gravearbeid.⁶⁹ Selskapet har ikke startet arbeidet med åpning av sjødeponi. Det kan derfor stilles spørsmål til om faren er tilstrekkelig nær og akutt, slik som i Svartstilk-eksempelet.

Faren er likevel til stede på aksjonstidspunktet. Som nevnt kan vedvarende farer som er til stede i lang tid fremover gi grunnlag for nødrett.⁷⁰ Det er vedtaket om tillatelse til åpning av deponi som utløste faren. Selv om faren er fremtidig, er den ikke hypotetisk. Nordic Mining vil åpne sjødeponi i Førdefjorden til slutt.

Spørsmålet er likevel om dette innledende arbeidet medfører en slik «fare for skade» at kravet til interesseovervekt i § 17 bokstav b er oppfylt, som vi skal komme tilbake til i punkt 7.1.2.

⁶⁷ EFTA Surveillance Authority, Saksnummer: 8056, Brussel, 6. oktober 2021.

⁶⁸ Underrettspraksis har ikke prejudikatsverdi og særlig rettskildemessig vekt, men har argumentasjonsverdi ved at det er nyttig for å se hvordan retten har argumentert i slike saker. Særlig når få Høyesterettsdommer har behandlet spørsmålet.

⁶⁹ TJOR-2016-154-670; Sogn og Fjordane tingretts dom 12. oktober 2022 (22-126107MED-TSOF/TFOR); Sogn og Fjordane tingretts dom 14. juni 2022 (22-077884MED-TSOF/TFOR).

⁷⁰ Husabø (2011), s. 379. I den forbindelse påpeker han at det ved slike farer normalt foreligger andre mindre inngripende handlingsalternativer for å avverge denne.

5.3.3 C) Trafikkork i Majorstukrysset

I de to eksemplene gjennomgått over foreligger det fare for uopprettelig skade på konkrete miljøinteresser. Aksjonene retter seg mot et konkret vedtak og forsøker å avverge skadefølgene av dette. Gen Z Rebel sin aksjon i Majorstukrysset retter seg imidlertid mot en mer abstrakt fare for klimaendringer. Spørsmålet er om nødrettsbestemmelsen er anvendelig på slike generelle og fremtidige klimatrusler.

Det spesielle med risikoen for klimagassutslipp er at selv om skadens materialiseringstidspunkt er langt unna, nærmer vi oss det siste punkt det faktisk vil være mulig å avverge de virkningene klimagassutslipp vil ha i fremtiden. Mot denne bakgrunn blir spørsmålet om det er rom for å endre forståelsen av hva som regnes som nærliggende og akutt fare, slik at den bedre korrelerer med tempoet til klimaendringer og kommende, uunngåelige, skader på klima og miljø.

Hvis vi tar en liten ekskursjon til EMD ser vi at domstolen har vurdert begrepet «immediate risk» i relasjon til klimafarer.⁷¹ En bokstavelig tolkning av «immediate risk» tilsier en risiko som vil materialisere seg *innen kort tid*. EMD har imidlertid åpnet for at en risiko er «immediate» på det tidspunktet det er sikkert at risikoen vil materialisere seg i en negativ effekt (skade), selv om denne først vil inntre flere år frem i tid. I *Budayeva mot Russland* ble risikoen for et jordskred regnet som «immediate» fra tidspunktet myndighetene ble advart om sannsynligheten for dette, et år tidligere.⁷² Videre kom EMD i *Kolyadenko mot Russland* til at den aktuelle flomfaren var umiddelbar fra og med det tidspunktet myndighetene ble advart om den juni 1999, to år før denne faren realiserte seg ved flom august 2001.⁷³

Dette argumentet kan vi også overføre til vurderingen av «fare for skade» etter strl. § 17. Miljøet er vernet i Grunnlovens § 112. I tillegg har Norge forpliktet seg til en rekke internasjonale klimaavtaler. Det er uomtvistet at vi nærmer oss siste frist for å endre kurs, dersom vi skal nå 1,5-gradersmålet nedfelt i Parisavtalen.⁷⁴ Dette skulle i utgangspunktet tilsi at Norge ikke kan godta tiltak som kommer i konflikt med 1,5-gradermålet. Basert på dette kan vi argumentere

⁷¹ Dette kriteriet inngår som en del av «Osman-testen» og vurderes i relasjon til statens positive sikringsplikt etter EMK art. 2 (retten til liv). Se EMD sine avgjørelser *Osman v. UK* [J] 1998, no. 23452/94; *Budayeva and others v. Russia* [J], 2008, no. 15339/02, avsnitt 148 og 149; *Kolyadenko and others v. Russia* [J], 2012, no. 17423/05, avsnitt 165 og 166.

⁷² *Budayeva v. Russia*, avsnitt 148 og 149.

⁷³ *Kolyadenko v. Russia* avsnitt 165 og 166.

⁷⁴ FN's klimapanel sin sjettede hovedrapport – IPCC Sixth Assessment Report (AR6): The Synthesis Report, 20. mars 2023, Sveits. Hentet fra: [Sixth Assessment Report — IPCC](#)

for at GenZ Rebels hadde god grunn til å anse risikoen for klimaendringer som akutt og nærliggende.

Selv om vedvarende fare i prinsippet kan gi grunnlag for nødrett, vil det i slike tilfeller normalt foreligge andre mindre inngripende handlingsalternativer for å avverge denne (se punkt 6.1.3).

5.4 Konklusjoner – farekravet

Oppsummert kan vi si det slik at det ved ulovlige redningshandlinger på vegne av klima og miljø, vil være enklere å argumentere for at det foreligger «fare for skade» der det er tale om en konkret fare for lokalmiljø. Saken vil trolig stille seg ulikt ved mostand mot et spesifikt vedtak som setter konkrete miljøinteresser i fare slik som i eksemplene om Svartstilken og Førdefjorden, enn i saker der det er tale om mostand mot myndighetenes generelle klimapolitikk, slik som i trafikkork-eksempelet. Ved førstnevnte vil skadefølgen som regel være konkret og nærliggende, samt dokumenterbar.

Som vi har sett er det likevel rom for å argumentere for at også mer generelle klimatrusler som CO₂-utslipp kan omfattes av «fare for skade». Selv om faren er langt unna sitt materialiseringspunkt, er risikoen trolig allerede realisert. En kommer likevel ikke unna at det i et slikt tilfelle er større avstand til faren. Dette gjør at man vanskeligere kan vinne frem med nødrett, ikke fordi retten er uenig i faren ved fortsatt CO₂-utslipp, men fordi aksjonen ikke retter seg mot et konkret vedtak og forsøker avverge en konkret skadefølge. Når faren ikke er tilstrekkelig nær eller konkretisert er det vanskeligere å vurdere om de øvrige vilkårene i § 17 er oppfylt.⁷⁵

Selv om det skulle vise seg aktivistene i eksemplene omtalt over har rett i at det foreligger en «fare for skade» i form av de alvorlige konsekvenser de ulike vedtakene og beslutningene vil få for naturmiljøet, vil hovedtyngden i vurderingen av om de sivile ulydighetshandlingene deres er berettiget, ligge i nødrettsbestemmelsens tilleggskrav.

⁷⁵ Husabø (2011), s. 379. Denne uttalelsen knytter seg til den tidligere strl. (1902) § 47, det samme må likevel gjelde for dagens bestemmelse.

6 Subsidiaritetskravet

6.1 Forelå det andre, mindre inngripende måter å avverge faren på?

Selv om det foreligger en tilstrekkelig nær og uavvendelig fare og man har handlet med den intensjon om å avverge denne, stiller straffeloven § 17 strenge tilleggskrav for å godta nødrett. Det følger av § 17 bokstav a et krav om at faren «ikke kan avverges på annen rimelig måte», og er ment å avgrense mot tilfeller der det er nokså klart at personen kunne og burde valgt en annen løsning. Ordlyden utelukker ikke tilfeller der det forelå en alternativ redningshandling, men denne ble valgt bort. Det er heller ikke slik at man må velge et lovlig handlingsalternativ fremfor en kriminalisert gjerning.⁷⁶ Det avgjørende er om det er «rimelig» å kreve at personen valgte et annet alternativ.

Ved å vurdere spørsmålet om sivil ulydighet kan fritas på bakgrunn av om faren kunne «avverges på annen rimelig måte» løfter man vurderingen ut av en rettslig dimensjon. Hele problematikken rundt sivil ulydighet går på om dette skal regnes som *et supplement til* eller et *brudd* med demokratiske spilleregler. I hvilken grad andre demokratiske kanaler er benyttet først og hvorvidt det er realistisk å kreve dette av aksjonistene, vil derfor alltid komme på spissen i enhver vurdering av hvorvidt sivil ulydighet er akseptabelt.

Subsidiaritetskravet vil på mange måter være bestemmende for hvilke krav vi kan stille til selve «faren». Dette vil ofte bero på hvilke handlingsalternativ som forelå. Der det foreligger flere mulige redningshandlinger, må en tolke vilkåret slik at man skal velge den minst inngripende handlemåten for å avverge faren. Hvilket handlingsalternativ som er minst inngripende i hver enkelt sak må avgjøres ut fra en proporsjonalitetsvurdering, se kapittel 7.

6.1.1 A) «Redd Svartstilken»

I den fiktive aksjonen «Redd Svartstilken» forsøker aksjonistene å avverge faren ved den planlagte utbyggingen av et hyttefelt på Svartstilkenes hekkeområde. Aksjonen finner sted på samme dag som anleggsmaskinene kjører inn på området for å starte utbyggingen. Faren er til stede på handlingstidspunktet og i ferd med å få utslag i en skade. Hvorvidt de sivile

⁷⁶ Husabø, *Karnov Lovkommentar, Straffeloven*, til § 17 note 6, Lovdata.no (lest 20. april 2023).

ulydighetshandlingene, altså lenke seg fast og nekte å flytte seg, kan aksepteres, beror på hvilke handlingsalternativer aksjonistene hadde tilgjengelig.

Ifølge den rettspraksis som foreligger virker et vesentlig poeng å være hvorvidt aksjonistene kunne tatt saken til domstolene istedenfor å være ulydig. Det er særlig to saker som illustrerer dette: Rt. 1981 s. 21 (Alta-kjennelsen) og Rt. 2011 s. 1699 (Ren Oslofjord). I begge dommene anførte demonstrantene at nødrettsbestemmelsen i straffeloven 1905 § 47 kom til anvendelse, slik at unnløstelsene av politiets pålegg var straffrie. I begge dommene kom høyesterett til at de tiltalte ikke kunne frifinnes på grunn av nødrett, da retten mente de hadde et lovlig alternativ – å gå til sak.

I Alta-kjennelsen hadde de tiltalte aksjonistene deltatt i aksjonene mot selve utbyggingen av Altavassdraget og et veianlegg som var bygget i den forbindelse. Selv om aksjonistene handlet med den overbevisning om at utbyggingen av Alta-vassdraget representerte en betydelig fare som rammet helt særegne og beskyttelsesverdige interesser, mente retten at det forelå alternativer til aksjon. Retten viste til at de tiltalte kunne tatt saken til domstolene med påstand om at vedtaket ble kjent ugyldig på bakgrunn av brudd på saksbehandlingsregler eller andre rettsregler. Når det gjaldt den mer akutte faren som byggingen av veianlegget representerte, uttalte førstvoterende at «de berørte hadde den utvei å ta spørsmålet om forbud mot veianlegget [...] opp med namsretten med krav om midlertidig forføyning».⁷⁷ Høyesterett avfeide derfor nødrettsargumentet.

I Ren Oslofjord la Høyesterett seg på samme linje. Her var formålet å hindre ny ulovlig dumping av forurensende masser. Aksjonen rettet seg ikke mot selve vedtaket fattet av offentlige myndigheter (åpne deponiområde i Oslofjorden), men mot brudd på konsesjonsvilkårene ved gjennomføringen av vedtaket (selve deponeringen av avfallet). De tiltalte hadde gjennomført en rekke demonstrasjoner i forkant av aksjonen og gitt rutinemessig varsel til Oslo Havn og politiet om disse. Videre hadde de fulgt selskapets aktivitet nøye, og innhentet dokumentasjon på at denne aktiviteten var i strid med konsesjonen.⁷⁸ Konsesjonsbruddene ble politianmeldt, og selskapet ble senere idømt foretaksstraff for forholdet. Dette var likevel ikke tilstrekkelig for å frita de ulovlige handlingene.

⁷⁷ Rt. 1981 s. 21, s. 28.

⁷⁸ Rt. 2011 s. 1699, avsnitt 13.

I sin begrunnelse vektla Høyesterett at stiftelsen de tiltalte var tilknyttet, «Neptune Network», hadde søksmålskompetanse. Med den dokumentasjonen de domfelte satt på om konsesjonsbrudd, kunne stiftelsen begjært midlertidig forføyning mot selskapet og Oslo Havn.⁷⁹ De ble ikke hørt med at de ikke hadde lyktes med å engasjere en advokat, førstvoterende om dette, «jeg har vanskelig for å se at det ikke skulle finnes en kompetent advokat med mulighet til å bistå i en slik sak».⁸⁰

Dommen som er gjennomgått over viser at terskelen er høy for å akseptere sivil ulydighet som virkemiddel for å stanse vedtak fattet av offentlige myndigheter. I Alta-kjennelsen understreket Høyesterett at de som motvirker gjennomføringen ved ordensforstyrrelser eller ulydighet mot bindende pålegg fra politiet «følger ikke rettsordenens spilleregler».⁸¹ De forventes altså å velge lovlige handlingsalternativ. *Grønningen m.fl.* antyder at Høyesteretts markerte avstand fra denne typen aktivisme nok skyldes en frykt for at en rettferdiggjøring av «sivil ulydighet» vil kunne stimulere slik praksis.⁸²

Det kan imidlertid ikke stilles et absolutt krav til at alle juridiske appellmuligheter er uttømt før man går til aksjon. Som Bernt Hagtvvet skriver i sin artikkel «Ulydighetsproblemet i vestlig politisk filosofi» vil sivil ulydighet kunne forsvares der sjansene er store for at naturinngrepet blir fullbyrdet før retten har tatt stilling i saken.⁸³ Hagtvvet påpeker likevel i den forbindelse at dersom man faktisk har forsøkt å uttømme alle disse appellmulighetene, vil aksjonen ha en høy rettmessighet.⁸⁴ Dette er også i samsvar med lovens ordlyd – faren skal ikke kunne avverges på annen «rimelig» måte. Dette åpner for et visst handlingsrom dersom man ikke har tid eller ressurser til å stanse vedtaket gjennom lovlige kanaler. Det fremstår ikke like «rimelig» å henvise til domstolene dersom naturinngrepet er i ferd med å skje.

Dersom aksjonen «Redd Svartstilken» representerer siste skanse i en langvarig kamp mot utbyggingen, vil det naturligvis være større rom for å akseptere ulydigheten. Hvis aksjonistene for eksempel kan vise til at de har samlet inn et stort antall underskrifter, arrangert lovlige demonstrasjonstog og masse møter, og kontaktet politikere og utbyggere. Når situasjonen er slik at anleggsmaskinene er på vei inn i hekkeområdet for å starte utbyggingen, har man ikke tid til

⁷⁹ Ibid., avsnitt 26.

⁸⁰ Ibid., avsnitt 26.

⁸¹ Rt. 1981 s. 21, s. 28.

⁸² Grønning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 438.

⁸³ Bernt Hagtvvet, «Ulydighetsproblemet i vestlig politisk filosofi», *Den vanskelige ulydigheten* (1981), s. 60.

⁸⁴ Ibid.

å vente på at saken blir behandlet i domstolen. I en slik situasjon er det rom for å argumentere for at redningssjansene vil være større ved å handle i strid med loven, nettopp fordi man kan vise til at man har forsøkt å stanse vedtaket gjennom andre demokratiske prosesser. Dersom man i tillegg har forsøkt å stanse utbyggingen ved midlertidig forføyning, uten hell, gir dette aksjonen ytterligere rettmessighet.⁸⁵

6.1.2 B) Førdefjordsaken

Som nevnt har Klima- og miljødepartementets vedtak fra 2015, om tillatelse til deponering av gruveavfall i Førdefjorden, skapt sterk politisk strid. Det har allerede vært en rekke demonstrasjoner, deriblant sivile ulydighetsaksjoner, hvor aktivister fra Natur og Ungdom har lenket seg til Nordic Mining sine anleggsmaskiner. Naturvernforbundet og Natur og Ungdom har påklaget alle tillatelser selskapet har blitt tildelt, men ingen av klagen har ført frem.

I likhet med Høyesterett i Alta-kjennelsen og Ren Oslofjord, har domstolene også i de Førdefjordsakene kommet til at det forelå alternativer til aksjon. Da rettstvisten som oppstod under den første sivile ulydighetsaksjonen for å hindre igangsettelse av prøveboring i februar 2016, viste tingretten til at de tiltalte var tilknyttet Natur og ungdom, som ledet selve aksjonen. Organisasjonen hadde søksmålskompetanse etter tvl. § 1-4, og dette var ikke benyttet før aksjonen.⁸⁶ Videre pekte retten på at søksmål fortsatt var en mulighet da gruveprosjektet var planlagt påbegynt først i 2020/2021. De ble derfor konkludert med at de tiltalte hadde flere tilgjengelige handlingsalternativer før de grep til sivil ulydighet.⁸⁷

Sogn og Fjordane tingrett konkluderte med det samme ved behandlingen av sakene tilknyttet den siste sivile ulydighetsaksjonen til Natur og Ungdom 26. april 2022 til 12. mai 2022.⁸⁸ I disse sakene viste aktivistene til at de hadde påklaget alle tillatelser selskapet var tildelt, og at de på aksjonstidspunktet stod tilbake med sivil ulydighet som sitt eneste handlingsalternativ. Retten var uenig i dette og mente de tiltalte fremdeles hadde mulighet til å gå til sak, og skrev

⁸⁵ Hagtvet (1981), s. 60; Rt. 1981 s. 21, s. 28; Rt. 2011 s. 1699, avsnitt 26.

⁸⁶ TJOR-2016-154670.

⁸⁷ TJOR-2016-154670, s. 9. Underrettspraksis har ikke prejudikatsverdi og begrenset rettskildemessig vekt. De har likevel en argumentasjonsverdi når Høyesterettspraksisen er begrenset. Det kan være nyttig å se hvordan tingretten har argumentert i disse sakene for få et inntrykk av hvordan denne typen spørsmål behandles i dag.

⁸⁸ Sogn og Fjordane tingretts dom 12. oktober 2022 og 14. juni 2022.

at aksjonistene hadde «god tid til å få saka behandla for domstolane dersom ein ønskjer [e]i prøving av dei løyva som er gitt».⁸⁹

Marius Gulbrand Norby knytter noen viktige betraktninger til tingrettens argumentasjon i ovenfornevnte dom, i Klassekampen den 1. desember 2022.⁹⁰ Nordby peker på at det å avvise nødrett under henvisning til søksmålstilgang, forutsetter at hvem som helst kan «traske inn i en domstol og få behandlet saken sin der».⁹¹ Dersom det var slik ville det jo fremstå rart å akseptere denne typen bråkete og forstyrrende aksjoner.

Det «rimelige» alternativet domstolene mener aksjonister skal velge er i realiteten ikke tilgjengelig for alle som aksjonerer. Dersom man ønsker å klage inn et vedtak til forvaltningen eller gå til søksmål, må saken berøre deg eller din eiendom. Det er en snever krets personer som har den nødvendige tilknytning til saken som gir dem søksmålstilgang. Dette problemet kommer særlig på spissen i miljøsaker som her, som handler om å forsvare det som ikke kan forsvare seg selv.⁹²

Tingretten synes å løse dette problemet ved å vise til at aksjonistene tilhører organisasjoner med søksmålstilgang.⁹³ Det er likevel ikke slik at man ved søksmålsadgang, faktisk har tilgang til domstolene. Ifølge Domstolsadministrasjonens tall fra 2018 bør man kunne bære en kostnad på rundt 600 000 kroner før man tar en sak til tingretten.⁹⁴ Miljøsaker er komplekse av natur og kan derfor ligge over dette snittet. Nordby viser til blant annet ulvesøksmålet som kostet saksøkerne 1 million kr.⁹⁵ Et poeng i denne sammenheng er at dette strider med Århuskonvensjonen Norge er forpliktet til, som sier at prøving ikke skal være «uoverkommelig dyrt», jf. konvensjonens artikkel 9 nr. 4.⁹⁶

Naturvernforbundet og Natur og Ungdom kan umulig bære kostandene til alle aksjonistene som lenker seg fast til Nordic Minings anleggsmaskiner i Førdefjorden. Resultatet blir at mange

⁸⁹ Sogn og Fjordane tingretts dom 12. oktober 2022 (saksnr: 22-126107MED-TSOF/TFOR).

⁹⁰ Marius Gulbranson Nordby, «Rettsordenens spilleregler», *Klassekampen*, 1. desember 2022. [kronikk]

⁹¹ Ibid.

⁹² Bugge (2015), s. 56.

⁹³ Miljøorganisasjoner har kan reise sak «om forhold som ligger innenfor organisasjonenes formål og naturlige virkeområde å ivareta», jf. tvistemålsloven (tv1.) § 1-4.

⁹⁴ Nordby (2022). Oppdaterte tall: [utgifter-til-forsvarer-tolker-meddommere-og-sakkyndige-2022.pdf](https://www.domstol.no/utgifter-til-forsvarer-tolker-meddommere-og-sakkyndige-2022.pdf) ([domstol.no](https://www.domstol.no)).

⁹⁵ Torgeir Knutsen og Ingvill Drægne, «Har brukt over én million på advokater for ulvedrap», *TV2 Nyheter*, 25. april 2023, [Har brukt over én million på advokater for ulvedrap \(tv2.no\)](https://www.tv2.no/nyheter/2023/04/25/har-brukt-over-en-million-pa-advokater-for-ulvedrap).

⁹⁶ Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters, 25 June 1998 (entered into force 30 October 2001), Aarhus, Denmark.

saker ikke vil bli reist for domstolene. Hvis det er slik at forvaltningen har tolket loven feil i Førdefjordsaken, slik ESA mener, er det viktig at dette blir overprøvd av en nøytral domstol.⁹⁷ Slik rettstilstander er nå, hvor søksmålstilgang er forbeholdt de med økonomiske midler til dette, står ikke rettsordenens spilleregler bare i veien for aksjonering, men også for alternativet – å gå til sak.⁹⁸

I saken det er referert til over ble tiltalte til slutt dømt til 25 000 kr i bøter for sin deltakelse (og nektelse av pålegg) under Natur og Ungdom sin aksjon i Førdefjorden mellom 26. april 2022 og 12. mai 2022. Ved utmålingen av boten vektlegger tingretten tiltaltes svake studentøkonomi.⁹⁹ Det er noe påfallende med en slik begrunnelse, slik Nordby skriver er boten «under en tiendedel av hva én dag i samme domstol ville kostet henne om hun selv gikk til sak, noe retten mente var et alternativ til aksjon».¹⁰⁰

Det kan også fremstå prosessdrivende dersom alle de som ønsker å markere motstand mot offentlige vedtak som berører kollektive interesser slik som miljø, blir henvist til domstolene. Åpning av sjødeponi vil påvirke livet i og rundt fjorden i uoverskuelig fremtid. Dette tilsier at lokalsamfunn bør ha et visst rom til å markere sin motstand mot tiltaket på andre måter enn å gå til sak. En sivil ulydighetsaksjon er et viktig politisk virkemiddel for de som ikke har tilgang til domstolene. Det kan derfor knyttes noen betenkeligheter til å avfeie dette under henvisning til at domstolene er et «rimelig» alternativ for alle og enhver. Skal muligheten til å aksjonere på vegne av naturmiljøet være forbeholdt de med de sterkeste økonomiske ressursene?

På aksjonens siste dag sendte Natur og Ungdom i samband med Naturvernforbundet en omgjøringsbegjæring med varsel om søksmål til Klima- og miljødepartementet.¹⁰¹ Spørsmålet er derfor om retten ville landet på det samme i dag, når alle tillatelser er gitt, alle tillatelser er påklagd, og Miljøvernorganisasjonene i tillegg har fulgt tingrettens oppfordring og rettet søksmål mot staten. Dersom arbeidet til Nordic Mining blir påbegynt før domstolen har behandlet denne, har man da annet valg enn å forsøke denne stanset ved fysisk handling?

⁹⁷ EFTA Surveillance Authority, Saksnummer: 8056, Brussel, 6. oktober 2021.

⁹⁸ Marius Gulbranson Nordby, «Rettsordenens spilleregler», *Klassekampen*, 1. desember 2022. [kronikk]

⁹⁹ Sogn og Fjordane tingretts dom 12. oktober 2022 (saksnr: 22-126107MED-TSOF/TFOR), s. 22.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Tor Bjarne Christensen, «Går til søksmål for å hindre gruvedumping i Førdefjorden», 20. juni 2022. Hentet fra: [Går til søksmål for å hindre gruvedumping i Førdefjorden - Naturvernforbundet](#)

Som vi var inne på under punkt 6.1.1 vil sivil ulydighet kunne være forsvarlig der sjansene er store for at naturinngrepet blir fullbyrdet før retten har tatt stilling i saken.¹⁰² Det at aksjonistene i tillegg kan vise til at de har påklaget alle avgjørelsene og gått til sak, tilsier at aksjonen har en høy rettmessighet og kravet til subsidiaritet kan vurderes som oppfylt.¹⁰³

6.1.3 C) Trafikkork i Majorstukrysset

Når det gjelder den fiktive aksjonen til Gen Z Rebels i Majorstuaakrysset stiller saken seg litt annerledes. Faren er ikke knyttet til et konkret vedtak, og aksjonistene har derfor ikke muligheten til å kreve midlertidig forføyning og gå til søksmål. Dette skiller aksjoner på vegne av mer generelle klimatrusler fra de som retter seg mot konkrete naturinngrep.

Aksjonistene Gen Z Rebels viser til at de har gjort alt som er praktisk mulig for å få norske myndigheter til å iverksette tiltak som reduserer våre klimagassutslipp. Aksjonistene mener de har fulgt ordinære påvirkningsprosesser og deltatt i lovlige demonstrasjoner, uten tilstrekkelige resultater. De viser til at tross den oppmerksomhet klimasaken har fått det siste tiåret, handler ikke den norske stat på en måte som er forenlig med klimavitenskap. Følgelig er det ingen andre rimelige alternativer enn å protestere i form av sivil ulydighet, for å sette fokus på saken og øke politisk handlevilje.

Utfordringen med en slik aksjon Gen Z Rebels har utført i Majorstuaakrysset er at selv om formålet med aksjonen er å vise med symbolske virkemidler at miljøet går foran bilistene, så er hovedsiktemålet å trekke oppmerksomhet til statens samlede CO₂-utslipp og manglende handling for å redusere disse. I slike tilfeller vil det som regel være andre alternative måter man kan frem til adressatene med budskapet. Dette ble vektlagt av Høyesterett i HR-2022-981-A (heretter Klimaaktivist-dommen).

Saken gjaldt en aksjon gjennomført av XR, hvor de lenket seg fast på Ring 1 i 90 minutter midt i morgenrushet. Det heter i dommen at «[d]eltakarane i den aktuelle aksjonen hadde full fridom til å få fram budskapet sitt ved å ytre seg på lovlege måtar».¹⁰⁴ I tingrettens dom ble det blant annet vist til at et av de andre stuntene til XR den dagen hadde trukket like mye om ikke mer

¹⁰² Hagtvet (red.), *Den vanskelige ulydigheten* (1981), s. 60.

¹⁰³ Det at de tiltalte ikke hadde krevd midlertidig forføyning og rettssak var en av hovedgrunnene til avvisning i både Alta-kjennelsen og Ren Oslofjord.

¹⁰⁴ HR-2022-981-A, avsnitt 53.

oppmerksomhet i sosiale medier. Retten siktet til at en toppløs kvinne fra XR hadde helt «olje» over seg utenfor Klima- og miljødepartementet.¹⁰⁵

Essensen i Høyesteretts argumentasjon var altså at aksjonistene fint kunne ytret seg på andre måter, og generert like mye oppmerksomhet, uten å blokkere trafikken.¹⁰⁶ Dette vil som regel tale mot å akseptere denne typen demonstrasjoner også på grunnlag av nødrett. Dersom aktivistene kan nå frem med budskapet til like mange uten å bryte med lydighetsplikten, vil ikke subsidiaritetskravet være oppfylt.

Et annet vesentlig poeng er at formålet med aksjonen synes realisert før påleggene er gitt, slik Høyesterett argumenterte for i Ren Oslofjord. I sin begrunnelse for å avvise nødrett i Ren Oslofjord viste Høyesterett til at unnlatsen av å følge politiets pålegg «ikke var den eneste måten å realisere formålet med aksjonen på».¹⁰⁷ Retten så det slik at det vesentligste var oppnådd før påleggene ble gitt. Aksjonistene hadde fått mye oppmerksomhet og bred mediedekning.

Det samme kan vi si i GenZ Rebels sin aksjon. Når politiet først kom til stedet for å gi påleggene hadde man allerede skapt en trafikkstans. Mediene var informert på forhånd og hadde møtt på stedet for å dekke aksjonen. Aksjonistene hadde derfor oppnådd sitt mål om å trekke oppmerksomhet til saken, både gjennom køer og trafikkforstyrrelser, samt ved omfattende mediedekning. Til forskjell fra eksempelet om Svartstilken og Førdefjorden var ikke aksjonen ment å hindre gjennomføringen av et konkret vedtak. Selve unnlatsene av å følge pålegget var derfor ikke en nødvendig forutsetning for å realisere aksjonens formål.

6.2 Konklusjoner – subsidiaritetskravet

For å oppsummere kan vi si det slik at vi i vurderingen av om aksjonistene kunne avverget faren «på annen rimelig måte», må se på hvilken type sivil ulydighet som benyttes og hvilken fare denne knytter seg til. Dette vil få utslag i vurderingen av om det er «rimelig» å kreve at aksjonistene valgte andre måter å fremme budskapet bak aksjonen på.

¹⁰⁵ TOSLO-2020-158144, på s. 6.

¹⁰⁶ Denne dommen gjaldt ikke spørsmål om ulydighetshandlingene var straffrie etter strl. § 17, men hvorvidt politiets inngrep var «necessary in a democratic society», i samsvar med EMK art. 11 nr. 2 om forsamlingsfriheten. Fordi retten mente at aktivistene hadde andre handlingsalternativer kom de til at politiets inngrep representerte et beskjedent inngrep i aktivistenes ytringsfrihet og dermed var lovlige.

¹⁰⁷ Rt. 2011 s. 1699, avsnitt 26-27.

I aksjoner lik de i eksemplene om Svartstilken og Førdefjorden, der ulydighetshandlingen er et direkte forsøk på å hindre gjennomføringen av et offentlig vedtak, vil man som regel stille krav til at dette vedtaket er forsøkt motarbeidet gjennom lovlige kanaler først. Høyesterett ser det slik at aksjonistene har større muligheter til å avverge faren, ved å reise krav om midlertidig forføyning og bekjempe vedtaket gjennom lovlige kanaler.¹⁰⁸ Det kan imidlertid knyttes noen betenkeligheter til å avslå nødrett kontant på dette grunnlaget. Rettsordenene har flere regler, og å reise sak krever søksmålstilgang og ressurser. I praksis vil dette bety at muligheten til å aksjonere på vegne av naturmiljøet vil være forbeholdt de med de økonomiske ressursene til det.

I slike aksjoner vil likevel tidsaspektet spille inn. Det vil kunne oppstå tilfeller hvor aksjonistene ikke har tid til å hindre gjennomføringen av vedtaket på lovlig vis. Ved aksjoner som den for Svartstilken hvor sjansene er store for at naturinngrepet blir fullbyrdet før retten har tatt stilling i saken, vil man kunne argumentere for at sivil ulydighet blir et nødvendig supplement til demokratiske spilleregler, og derfor forsvarlig. Når anleggsmaskinene er på vei for å rasere hekkeområdet er det ikke stort annet enn å gjøre enn å legge seg i veien å håpe at adressaten til slutt lar seg overbevise.

I aksjoner lik den til GenZ Rebels, hvor hensikten med lovbruddet er å komme i en forhandlingsposisjon med offentlige myndigheter, vil man måtte se på om aksjonistene har forsøkt å få gjennomslag for sine argumenter i ordinære påvirkningsprosesser. Når disse skal sies å være oppbrukt, er ingen enkelt vurdering. Når målet er å trekke oppmerksomhet til en sak, vil det alltid være utallige måter å ytre seg på. I aksjonen til Gen Z Rebels er det vanskelig å påvise at selve ulydigheten var den nødvendige forutsetningen for å trekke oppmerksomhet til statens manglende evne til å redusere sine klimagassutslipp. Mange vil nok argumentere for at dette også kunne blitt oppnådd gjennom en lovlig demonstrasjon med sterke virkemidler, slik som Høyesterett viser til i Klimaaktivist-dommen.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Jf. Rt. 1981 s. 21 og Rt. 2011 s. 1699.

¹⁰⁹ HR-2022-981-A, avsnitt 53.

7 Proporsjonalitetskravet

7.1 Er «skaderisikoen» knyttet til klima og miljø «langt større» enn «skaderisikoen» ved aksjonen?

Det siste og avgjørende steget i nødrettsvurderingen etter § 17 er å ta stilling til om «skaderisikoen» knyttet til de interessene som står i fare, er «langt større» enn «skaderisikoen ved handlingen», jf. § 17 bokstav b. Ordlyden legger opp til en interesseavveining der skader og risikoer knyttet til henholdsvis det rettsgodet som vernes og det som ofres står sentralt.

I forarbeidene heter det at «med skaderisikoen menes både faregraden og omfanget av den skaden som voldes».¹¹⁰ Dette innebærer at man må vurdere art, omfang og sannsynlighet for den potensielle skadens inntreden på den ene siden. Dette må veies opp mot art, omfang og skadepotensialet til selve nødrettshandlingen på den andre siden. Dersom det forelå flere handlingsalternativ, må disse identifiseres og vektet mot hverandre. Ofte knyttes det usikkerhet til om redningshandlingen vil lykkes. Selv om det aktuelle rettsgode er i stor fare, vil man vanskelig akseptere en ulovlig redningshandling dersom redningssjansene er små.¹¹¹

Proporsjonalitetskravet må bedømmes etter en «objektiv (...) allmenngyldig» målestokk.¹¹² I dette ligger at avveiningen av interessen nødrettshandlingen er ment å verne, og interessen den ofrer, skal skje i lys av hvordan samfunnet gjennom rettsordenen verdsetter disse.¹¹³ Der lovgiver har foretatt bevisste prioriteringer av forskjellige interesser skal man vise lojalitet til disse.¹¹⁴

I tilfeller som gjelder brudd på et straffebud som ikke selv angir hvilken type skade som er relevant, må vi se hen til hvilket *rettsgode* det aktuelle straffebudet er satt til å verne. I vårt tilfelle er det hensynet til å forebygge uorden og beskytte andres rettigheter og friheter som ligger bak bestemmelsen om borgernes lydighetsplikt i politil. § 30, jf. § 5 (se punkt 2.1). Bestemmelsen er også utslag av et mer generelt prinsipp om at enhver skal følge «rettsordenens

¹¹⁰ Ot.prp.nr.90 (2003-2004), s. 418.

¹¹¹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 431.

¹¹² Ibid., s. 430. Se også Anders Bratholm, *Strafferett og samfunn* (1980), side 161.

¹¹³ Husabø (2011), s. 388, med videre henvisning til Husabø, *Rett til sjølvvalt livsavslutning?* Gyldendal (1994), s. 246 og 366.

¹¹⁴ Husabø (2011), s. 388; Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, Universitetsforlaget (1989), s. 168–169. Se også Rt. 2000 s. 646.

spilleregler», som vil si å respektere de grunnleggende prinsippene og verdiene rettsordenen bygger på, herunder å respektere loven og de som håndhever denne.

Det er vanskeligere å begrunne sivil ulydighet når handlingens siktemål er å skape engasjement, uten en direkte sammenkobling til saken man aksjonerer for. Et vesentlig element i vurderingen av om sivil ulydighet er rettmessig, vil være om det foreligger en nøye tilpasning av midlene til målet.¹¹⁵ Neglisjeres viktige sosiale konsekvenser ved handlingen, vil dette tale mot dens rettmessighet. Et godt utgangspunkt for vurderingen er at jo nærmere forbindelse det er mellom protestens formål og de metoder som anvendes, jo større rom burde det være for at disse aksepteres.¹¹⁶ Fordi nødrett bryter med prinsippet om å handle i samsvar med loven, må det være tale om en alvorlig trussel mot interessen man forsøker verne.

7.1.1 A) «Redd Svartstilken»

I aksjonen «Redd Svartstilken» foreligger det en konkret og nærliggende fare for et hekkeområde. Vi forutsetter at aksjonistene tidligere har forsøkt dette vedtaket stanset gjennom lovlige demonstrasjoner og møter med relevante myndigheter, og at de har fremmet krav om midlertidig forføyning, uten å bli hørt. De ser seg derfor nødt til å handle i strid med loven for å stanse utbyggingen før det er for sent. Spørsmålet er om «skaderisikoen» som følger av utbyggingen er «langt større» enn «skaderisikoen» ved redningshandlingen, den sivile ulydighetsaksjonen.

I dette tilfellet er det tale om en fare for utryddelse av en fugleart. Som vi var inne på tidligere vil det være større rom for å utføre en ulovlig redningshandling, der faren gjelder svært alvorlige konsekvenser.¹¹⁷ Nils Christie tar også til ordet for et slikt synspunkt og mener at konflikten art vil kunne styrke eller svekke den ulydiges sak i møte med retten. Der hvor det dreier seg om interesser som kan gjenopprettes, mener han man vanskeligere kan vinne frem med sivil ulydighet. På en annen side styrkes argumentene til de ulydige dersom det er tale om uopprettelige skade. I slike tilfeller kan ikke skaden repareres med pengeerstatning i ettertid. Dette var et av hans argumenter for å selv være ulydig under Alta-aksjonene.¹¹⁸

¹¹⁵ Hagtvet (red.) (1981), s. 61.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 425.

¹¹⁸ Nils Christie, «Sivil ulydighet», *Lov og rett*, (2019) vol. 19 (2), s. 126-130.

For å avverge denne faren har aksjonistene lenket seg fast på bygningsområdet til Snøtinden, og nektet å flytte seg, for å hindre gjennomføringen av vedtaket. Redningshandlingen medfører ulempe for tredjeparten Snøtinden som har fått tillatelse til å starte utbyggingen av myndighetene, men er forhindret i å starte arbeidet inntil aksjonistene er fjernet fra stedet.

Dette er et sentralt poeng i en proporsjonalitetsvurdering etter strl. § 17. Snøtinden har en eksisterende juridisk rett til å bygge ut hyttefeltet. Når redningshandlingen griper inn i rettighetene til en tredjepart med en juridisk rett tildelt av rettsordenen, vil det være vanskeligere å rettferdiggjøre dette inngrepet. Det skal gode grunner til for å akseptere at aksjonistene får gjennomslag sine synspunkter gjennom denne typen aksjoner, når en tredjepart har søkt om og fått innvilget tillatelse til å gjennomføre et vedtak. Dersom man er uenig i dette vil det i all hovedsak være en oppgave for domstolene å løse.¹¹⁹

I saken om Svartstilken foreligger en kollisjon mellom to vektige interesser. På den ene siden har vi aksjonistenes interesser i å markere sitt standpunkt mot det politiske vedtaket om tillatelse til utbygging. På den andre siden har vi Snøtinden sin interesse i å gjennomføre dette vedtaket de har lovlig tillatelse til. Det kan være rom for å akseptere nødrett, men dette beror på hvor tungtveiende miljøinteressene man forsøker verne er, satt opp mot de interessene som ofres ved en slik ulydighetsaksjon. Ordlyden stiller krav til klar sannsynlighetsovervekt. Faren for skade på naturmiljøet må være «langt større» enn skadene redningshandlingen kan medføre, jf. § 17 bokstav b.

Aksjonen medførte imidlertid ikke store samfunnsmessige kostnader. Med unntak av følgene den fikk for Snøtinden, gikk ikke aksjonen ut over andre tredjepersoners rettigheter, eiendeler eller friheter. Markeringen skjedde på et avsperrt område og påvirket ikke allmennheten, slik den ville gjort dersom den ble utført på offentlig sted. Det var heller ikke noe som tydet på risiko for voldsbruk eller fare for liv og helse. Alt i alt resulterte aksjonen i at Snøtinden ble forhindret i å arbeide én dag.

Når det er valgt en ren ulydighetslinje, uten vold, og forstyrrelseselementet er beskjedent, vil det være større rom for å begrunne straffrihet ut fra nødrettsbetraktninger, selv om aksjonistene ikke hadde rett til å bli på stedet. Både Christie og Boe tar til orde for at passiv og ikke-voldelig

¹¹⁹ Se Rt. 1981 s. 21 og Rt. 2011 s. 1699.

sivil ulydighet som bygger på en moralsk begrunnelse, ikke utgjør samme trussel mot demokratiet og derfor bør kunne aksepteres.

Et annet poeng er at aksjonistene i saken her står nært de verdiene de forsøker å verne. Slik som i Alta-aksjonen er aksjonistenes kamplass også aksjonens gjenstand. Videre foreligger et ytterligere argument for nærhet, ved at det her er lokale aksjonister som lenker seg fast for å stanse et naturinngrep i deres lokalmiljø.

Som vi var inne på i punkt 4 trenger ikke samfunnet reagere med straff mot alt det vil ha vekk. Demonstrantene kan fortsatt fjernes med makt, og pålegges et erstatningskrav, men handlingen kan fortsatt anses straffri. I saken her handlet aksjonistene på grunnlag av naturvern hensyn de anser som særdeles viktige og som påvirker dem direkte. Dette gir større rom for å argumentere for at aksjonistenes behov for å markere politisk avstand til vedtaket kan veie opp for de ulemper aksjonen medførte for Snøtinden.

Det trenger ikke være slik at man må avvise nødrett for å beskytte den eksisterende rettsordenen. Aksjonen medførte ikke noen skade- eller faresituasjoner, og representerte et beskjedent inngrep i Snøtindens rett til å påbegynne arbeidet. Det er derfor mulig å se det slik at man ved å akseptere sivil ulydighet, bidrar til å implementere allerede eksisterende rettsregler – man løser en konflikt mellom to kolliderende likeverdige interesser, ved å akseptere at vilkårene for nødrett er til stede.¹²⁰

7.1.2 B) Førdefjordsaken

I aksjonen i Førdefjordsaken aksjoneres det mot et vedtak om åpning av sjødeponi til deponering av gruvemasser i en laksefjord med et rikt artsmangfold. Alle tillatelser er gitt og alle tillatelser er påklagd. Aksjonistene ser seg derfor nødt til å handle i strid med loven for å stanse gjennomføringen av vedtaket før det er for sent. Spørsmålet er om «skaderisikoen» som følger av åpningen av sjødeponi og gruvedrift er «langt større» enn «skaderisikoen» ved redningshandlingen, den sivile ulydighetsaksjonen.

I likhet med Svartstilkaksjonen benyttes sivil ulydighet for å hindre gjennomføringen av et offentlig vedtak gjennom fysisk handling.¹²¹ For å avverge faren har aksjonistene brutt seg inn

¹²⁰ Tremblay (2012), s. 356.

¹²¹ Hagtvatn (red.) (1981), s. 183-184.

på bygningsområdet til Nordic Mining og lenket seg fast til anleggsmaskinene deres. Selv om aksjonen skjer på et avsperrt område og ikke direkte rammer andre tredjepersoners rettigheter, eiendeler eller friheter medfører aksjonen likevel at arbeidet til en «uskyldig» tredjepart forringes. Nordic Mining har en juridisk rett til å åpne sjødeponi i forbindelse med gruvedrift i området. Aksjonen forsøker følgelig å avverge en fare som er godkjent ved lov.

De sivile ulydighetsaksjonene eksempelet gjelder har bidratt til store økonomiske konsekvenser for Nordic Mining. Begge aksjonene pågikk i over en uke. Politiet var hele veien tydelig på at de ønsket å ivareta aksjonistenes ytringsfrihet, men ble til slutt nødt til å fjerne dem etter flere dager med aksjon, slik at Nordic Mining kunne fortsette arbeidet sitt.

Vi kan også her argumentere for at det foreligger en kollisjon mellom to lovlige interesser. På den ene siden har vi aksjonistenes interesser i å markere sitt standpunkt mot et offentlig vedtak om tillatelse til åpningen av sjødeponi, og på den andre siden har vi Nordic Mining sin interesse i å gjennomføre dette vedtaket. Aksjonistene handler med det formål å verne om helt særegne og beskyttelsesverdige miljøinteresser. Spørsmålet er likevel hvor tungtveiende disse interessene er, satt opp mot de interessene som ofres ved en slik sivil ulydighetsaksjon.

I en slik avveining vil et sentralt moment være hvilke redningssjanser som forelår. I nødrettssituasjoner kan det ofte knyttes usikkerhet til om nødshandlingen vil lykkes. Dersom redningssjansene ved å handle i strid med loven er små, taler dette mot at den ulovlige handlingen skal aksepteres.¹²²

Aksjonens formål er todelt: 1) hindre gjennomføringen av Nordic Mining sitt arbeid og 2) skape engasjement for saken sli at vedtaket bli omgjort politisk.

I det hele leder aksjonen til en midlertidig stans av arbeidet til Nordic Mining. Dette arbeidet kan enkelt gjenopptas etter aksjonistene er fjernet av politiet. Ved å lenke seg fast og nekte pålegg kommuniserer aksjonistene imidlertid direkte til adressatene for budskapet og de som er involvert i den påståtte miljøskadelige aktiviteten. Aksjonen kan ses på som et siste forsøk på å gi klar beskjed til beslutningstakere og politikere at folkeopinionen er imot sjødeponi i Førdefjorden. Dette var også noe aksjonistene oppnådde. Aksjonene skapte omfattende mediedekning og flere politikere har i ettertid gått ut og tatt avstand fra det planlagte gruveprosjektet i Førdefjorden. Følgelig er det rom for å argumentere for at aksjonistene

¹²² Se NOU 1992:23 s. 81 og 91; Ot.prp.nr. 90 (2003-2004), s. 418.

oppnådde det de ønsket og at valgt aksjonsform var nødvendig for å nå frem til adressatene for budskapet. Hvilket taler for at aksjonistenes behov for å markere sitt politiske standpunkt kan oppveie de økonomiske ulemper dette fikk for Nordic Mining.

Likevel er problemet man møter på i vurderingen av om disse sivile ulydighetsaksjonene er proporsjonale er at de begge retter seg mot det *innledende arbeidet* til Nordic Mining, ikke selve gjennomføringen og åpningen av sjødeponi. Isolert sett medfører ikke dette innledende arbeidet en direkte fare for artsmangfoldet i fjorden, men inngår som del i et ledd av arbeider som skal gjennomføres før selskapet åpner sjødeponi. Dette betyr at de miljøinteressene aksjonistene forsøker verne ikke står i umiddelbar fare på aksjonstidspunktet, og det kan diskuteres hvilke reelle redningssjanser som forelå.

Dette ble lagt vekt på av Sogn og Fjordane tingrett i sak som gjaldt nektelse av pålegg under aksjonen i mai 2022, hvor de skriver at, «Når det gjeld det konkrete gravearbeidet som vart stoppa under aksjonen, så er dette uansett ikkje eit arbeid som medfører ein slik fare for skade at kravet til interesseovervekt i straffelova § 17 er oppfylt.»¹²³

Argumentet er fornuftig. Nødrettsbestemmelsen er ment for nødstilfeller som krever umiddelbar handling for å avverge en *nærliggende fare*. Et sentralt moment er derfor at den aktuelle «faren» ligger nært i tid, slik vi var inne på under punkt 5.3. Når selve åpningen av sjødeponi fremdeles ligger et stykke frem i tid, vil det være vanskeligere å høres med at det ulovlige handlingsalternativet som er valgt. Aksjonistenes behov for å markere sitt politiske standpunkt er ikke like pulserende, og de har fremdeles tid til å markere avstand gjennom lovlige demonstrasjoner og reise søksmål, noe de endte opp med å gjøre.¹²⁴ Det er derfor vanskeligere å falle ned på at hensynet til klima og miljø oppveier de økonomiske ulemper aksjonen fikk for Nordic Mining. Særlig sett i lys av det bruddet aksjonen representerer med «rettsordenens spilleregler», ved at man forsøker et lovlig vedtak stanset gjennom en ulovlig handling.¹²⁵

¹²³ Sogn og Fjordane tingretts dom 14. juni 2022 (saksnr.: 22-077884MED-TFOR/TFOR).

¹²⁴ Natur og Ungdom sendte søksmålsvarsel til Klima- og miljødepartementet på aksjonens siste dag.

¹²⁵ Se Rt. 1981 s. 21 og Rt. 2011 s. 1699.

7.1.3 C) Trafikkork i Majorstukrysset

Ved Gen Z Rebels sin aksjon lenket aksjonistene seg fast i Majorstukrysset for å rette søkelyset mot statens manglende evne til å redusere Norges klimagassutslipp, med formål om å øke politisk handlevilje. I et slikt tilfelle vil «skaderisikoen» være den klimatrusselen våre klimagassutslipp representerer for livet på jorda. «[S]kaderisikoen» ved redningshandlingen er skadepotensialet til selve aksjonen. Spørsmålet er hvor tungtveiende disse klimainteressene er, satt opp mot de interessene som ofres ved en slik sivil ulydighetsaksjon.

Det sentrale ved en slik trafikkblokade-aksjon, som Høyesterett fremhevet i Klimaaktivistdommen, er at disse har et stort forstyrrelsesmoment. Slike aksjoner skaper trafikkork og kø, som potensielt kan utvikle seg til å bli en farlig situasjon med risiko for liv og helse. I Klimaaktivistdommen fremhevet retten at trafikkblokader truer ikke bare den offentlige ro og orden, men rammer også «tredjepersonars frihet og rett og ålmenn ro», og leder til opphold av politiresurser man kunne trengt andre steder.¹²⁶ Slike aksjoner går altså rett i kjernen på politiets samfunnsoppdrag om å forebygge mot uorden og beskytte tredjeparters rett til rett og friheter, og representerer derfor et klart brudd med rettsordenens spilleregler.

Hvorvidt man skal tolerere en slik aksjon må likevel vurderes konkret. I Klimaaktivistdommen uttalte retten at samfunnet må tåle en viss forstyrrelse av dagliglivet, tålegrensen må likevel «vurderast konkret – særleg ut frå verknadene av forstyrringane».¹²⁷ Selv om dommen her omhandler spørsmålet om politiets inngrep var lovlige etter politil. § 7 er dette også et sentralt poeng i relasjon til interesseavveiningen etter strl. § 17 bokstav b. Når man her vurderer hvorvidt aksjonens formål oppveier de ulemper denne medførte for omgivelsene rundt, vil forstyrrelsesmomentet ved aksjonen være et sentralt moment. Dersom aksjonen ledet til beskjedene forstyrrelser, styrker dette demonstrasjonens legitimitet.

Selv om den aktuelle aksjonen ikke medførte alvorlige konsekvenser, hadde den et stort skadepotensial. Ved å skape trafikkork under morgenrushet hindrer man folk i å nå frem til både jobb, skole, legebek og sykehus. Videre skaper man store utfordringer for uttrykkningsfartøy. En slik aksjon kan derfor medføre store samfunnsmessige kostnader dersom den ikke avvikles raskt. Den representerte derfor et større inngrep i tredjepersoner rett og friheter enn Svartstilkaksjonen og aksjonene i Førdefjordsaken.

¹²⁶ HR-2022-981-A, avsnitt 46.

¹²⁷ HR-2022-981-A, avsnitt 34.

Denne måten å aksjonere på ligner mer oppmerksomhetsmaksimerende sivil ulydighet der målet er maksimal oppmerksomhet til saken. Eksempler på slik rendyrket oppmerksomhetsmaksimerende sivil ulydighet er suppe-kasting og fast-liming til malerier og forringelse av større arrangementer som fem-mila i kollen. Det som skiller trafikkork-eksempelet fra denne typen sivil ulydighet er at de sivile ulydighetshandlingene fremdeles er rettet mot en relevant aktivitet ved at den hindrer forurensende trafikk. Ved å nekte å flytte seg fra veien og skape trafikkaos kommuniserer man direkte til adressaten for budskapet – vanlige trafikanter og beslutningstakere. Det at aksjonen knytter seg til en relevant aktivitet og ligger nært opp til demonstrasjonsfriheten tilsier at den likevel har en høyere grad av rettmessighet.

Aksjonistene fra Gen Z Rebels viser til at stansing av gang- og motortrafikk i noen minutter er forholdsmessig mindre skadelig enn de skadene CO₂-utslipp vil få på sikt. De mener at redningen av liv og lokalsamfunn i overskuelig fremtid må oppveie de ikke-voldelige ulempene som aksjonen måtte medføre.

Som vi var inne på under punkt 5.3.3 er det uomtvistet at vi nærmer oss siste frist for å endre kurs dersom vi skal nå 1,5-gradersmålet nedfelt i Parisavtalen.¹²⁸ Det er likevel slik at selv om det aktuelle rettsgode er i stor fare, vil man vanskelig akseptere en ulovlig redningshandling dersom redningssjansene er små.¹²⁹ Dersom en slik aksjon skal kunne rettferdiggjøres på grunnlag av nødrett vil et vesentlig moment være hvilke redningssjanser som forelå, og hva aksjonistene faktisk oppnådde med en slik aksjon.

I dette tilfellet trekker aksjonen oppmerksomhet til saken; både gjennom køer og trafikkforstyrrelser, samt omfattende mediedekning. Det er likevel tvilsomt om aksjonen bidrar direkte til reduksjon av CO₂-utslipp, selv om trafikken gjennom Majorstuakrysset sto stille i 60 minutter. Aksjonen retter først og fremst søkelyset mot politikernes manglende evne til å iverksette tiltak for å redusere klimagassutslipp. Det er derfor ikke urimelig at domstolen i denne typen saker viser til at aksjonistene burde tatt i bruk mindre inngripende virkemidler for å fremme sitt budskap, særlig når forstyrrelsen var av en slik art og omfang. Som vektlagt i Klimaaktivist-dommen vil det når formålet er å generere oppmerksomhet, være mange andre lovlige måter å ytre seg på, som kan ha en tilnærmet lik effekt.

¹²⁸ IPCC Sixth Assessment Report, 20. mars 2023.

¹²⁹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 431. Se punkt 7.1.

7.2 Konklusjoner – proporsjonalitet

Vi kan oppsummere det slik at det foreligger en høy terskel for å vurdere nektelse av bindende pålegg fra politiet i forbindelse med aksjoner for klima og miljø som forholdsmessige. Det er likevel ikke utelukket at man i helt spesielle tilfeller vil kunne fritta slike ulydighetshandlinger. Som vi har sett etter gjennomgangene av eksemplene over vil sentrale momenter være hvilke ulemper aksjonen får for uskyldige tredjeparter, hvor store samfunnsmessige omkostninger den medfører, og hvilke reelle redningssjanser som forelå.

Det vil være en vesensforskjell mellom tilfeller der ulydigheten oppmuntrer til alminnelig respektløshet, selvtekt og arroganse – kontra – der sivil ulydighet fordyper den demokratiske prosess. I alle eksemplene over handler aksjonistene med aktverdige intensjoner om å verne klima og miljø, hvilket tilsier at det vil foreligge et større rom for å akseptere de ulovlige handlingene.

Forskjellen ligger i at aksjonistene i «Redd Svartstilk» og Førdefjordsaken står nærmere de verdiene de forsøker verne ved at aksjonens kamplass også er dens gjenstand. GenZ Rebels sin måte å aksjonere på vektlegger i større grad maksimal oppmerksomhet til saken, og i mindre grad å direkte verne miljøinteressene gjennom aksjonen. Den viktigste forskjellen mellom disse to ulike måtene å aksjonere på er klar: Ved å lenke seg fast til anleggsmaskinene til Nordic Mining oppnår aktivistene i Svartstilk-aksjonen og Førdefjord-saken at arbeidet må stanses (om en midlertidig). Ved å lenke seg fast i Majorstua-krysset oppnår Gen Z Rebels-aktivistene å tiltrekke seg både positiv og negativ oppmerksomhet, men handlingene bidrar i liten grad til å verne de miljøinteressene de forsøker å beskytte.

Her har aksjoner som den som fant sted i Svartstilkeksmpelet og Førdefjordsaken en styrke aksjonene til mer radikale grupper som GenZ Rebels ikke har. De retter seg mot adressatene for budskapet, og rammer disse direkte. De todelte formålet om å forringe arbeidet og skape engasjement for saken blir begge nådd gjennom den sivile ulydighetshandlingen – nektelse av politiets pålegg. Det vil derfor være større rom for å lande på at ulydighetshandlingene er proporsjonale. Jo nærmere forbindelse det er mellom aksjonens formål og de metoder som anvendes, jo større rom burde det være for at disse aksepteres.¹³⁰

¹³⁰ Hagtvet (red.) (1981), s. 61.

8 Avslutning

8.1 Oppsummering og konklusjon

I denne oppgaven har jeg vurdert tilfeller av ikke-voldelig sivil ulydighet i form av fastlenking og nektelse av politiets pålegg under klimaaksjoner, opp mot vilkårene i nødrettsbestemmelsen i strl. § 17. I den rettspraksisen som finnes er den klare tendensen at det skal mye til før ignorering av lovlige pålegg fra politiet kan oppfylle vilkårene for nødrett.¹³¹ Det samme ser vi ved gjennomgangen av de konstruerte eksemplene. Som regel felles saken allerede under subsidiaritetskravet. Man vil jo gjerne si at alle må følge «rettsordenens spilleregler» som det heter i Alta-kjennelsen, og velge lovlige alternativer til sivil ulydighetsaksjon.¹³²

Det er likevel rom for å argumentere for at Svartstilkaksjonen og Førdefjordaksjonene kan falle innenfor strl. § 17, sjansene er likevel små gitt den rettspraksis som foreligger.¹³³ Om man kommer til at grensene for nødrett er overskredet for disse tilfellene kan domstolen også i helt spesielle tilfeller frifinne etter strl. § 81 bokstav b (se punkt 2.3). Strl. § 81 er en snever unntaksregel, forbeholdt tilfeller hvor det foreligger ekstraordinære omstendigheter som sterkt tidspress eller andre tungtveiende formildende omstendigheter.¹³⁴

Trafikkork-eksempelet faller nok klart utenfor strl. § 17. Selv om aksjonistene forsøker å avverge en alvorlig klimafare, er det større avstand til faren og det er en svakere forbindelse mellom protestens formål og de metoder som anvendes. Når aksjonistene ikke blir imøtekommet med at unnlattelsen av å etterkomme politiets pålegg kan fritas straff etter nødrettsbetraktninger har de fremdeles et alternativt grunnlag igjen, nemlig at aksjonsformen er vernet av ytrings- og forsamlingsfriheten.¹³⁵ Høyesterett har nylig behandlet dette spørsmålet i HR-2022-981-A og HR-2023-604-A.¹³⁶ Dette kan også være et potensielt grunnlag for aktivistene i GenZ Rebels.

¹³¹ Rt. 1981 s. 21 og Rt. 2011 s. 1699.

¹³² Rt. 1981 s. 21, s. 28.

¹³³ Se særlig Rt. 2011 s. 1699 hvor aksjonen ikke ble akseptert til tross for at den avdekket konsesjonsbrudd.

¹³⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004), s. 365; Innst.O. nr. 72 (2004-2005), punkt 26.1.2; NOU 2002: 4 s. 231.

Bestemmelsen omfatter kun overskridelse av nødrett i intensitet, ikke i tid.

¹³⁵ Dette kan også påberopes av aksjonistene i eksempel A og B.

¹³⁶ Her kom Høyesterett til frifinnelse.

8.2 Avsluttende betraktninger

Avslutningsvis kan vi si det slik at sivil ulydighet som regel vil regnes som et *brudd med* rettsordenens spilleregler.¹³⁷ Dersom nødrett skal aksepteres ved denne typen sivile ulydighetsaksjoner må det foreligge en perfekt storm, der alle nødvendige betingelser er til stedet på aksjonstidspunktet, og det er tale om en fare for alvorlig og irreversibel skade på naturmiljøet. Selv når det er tilfellet vil terskelen være høy for å gi sivil ulydighet en juridisk aksept. Som nevnt kan sivile ulydighetsaksjoner ha alle typer politiske fortegn, og det er ikke gitt at man står like sterkt i argumentasjonen på andre premisser.¹³⁸

Miljøet som rettsgodet er likevel spesielt. Det aktualiserer ikke bare spørsmålet om strafferettens vern om kommende generasjoner, men også om nålevende individers ansvar for disse.¹³⁹ De fleste rettsregler er laget for å løse konflikter mellom mennesker, «her og nå». Spørsmålet blir hvordan retten skal klare å håndtere de langsiktige virkningene av virksomhet og tiltak, som vil ramme *fremtidige generasjoner*. Vi ser en stadig økning i massemiljøprotester og bruk av ikke-voldelig sivil ulydighet som følge av en misnøye og frustrasjon med myndighetenes manglende evne til å ivareta viktige miljøinteresser. Domstolene vil derfor se stadig flere av disse sakene de kommende årene.

Det blir derfor spennende å se hvordan retten behandler søksmålet i Førdefjordsaken hvor både aktivister og fagpersoner mener hele fjordens økosystem kan bli skadelidende ved spredningen av giftige partikler fra deponerte gruvemasser. Hvis søksmålet blir avslått skal man ikke se bort ifra at Natur og Ungdom igjen henter frem plakatene og lenker seg fast til Nordic Minings anleggsmaskiner.

¹³⁷ Rt. 1981 s. 21 og Rt. 2011 s. 1988.

¹³⁸ Fredrik Rieber-Mohn, «Samfunn kriminalitet og strafferett – forsøk på fremtidsperspektiv», *Lov og frihet* (1982), s. 256.

¹³⁹ Grønning, Husabø og Jacobsen (2019), s. 47.

Kildeliste

Litteratur

- Andenæs, J. (1989). *Alminnelig strafferett 3. utgave*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Andenæs, J. (2016). *Alminnelig strafferett*. Oslo: Universitetsforlaget .
- Andenæs, J., Rieber-Mohn, G. F., & Sæther, K. E. (2016). *Alminnelig strafferett*. Oslo: Universitetsforlaget .
- Andorsen, K. V. (1999). *Strafferettslig nødrett*. Oslo: Universitetsforlaget .
- Arendt, H. (1972). *Crisis of the republic: lying in politics, civil obedience, on violence, thoughts on politics and revolution*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Asp, P., Ulväng, M., & Jareborg, N. (2013). I *Kriminalrättens grunder* (s. 97). Uppsala: Lustus.
- Auglend, R. L. (2016). *Handleplikt, kommandomyndighet og lydighetsplikt i operativt politiarbeid*. Oslo: Gyldendal juridisk.
- Boe, E. (1981). Medborgerprotester som juridisk problem. *Det 29 nordiska juristmötet i Stockholm den 19-21 augusti 1981*, (s. 17). Stockholm .
- Bratholm, A. (1980). *Strafferett og samfunn: alminnelig del* . Oslo: Universitetsforlaget.
- Brogan, M. (2021). The necessity defence and anthropogenic global warming protests: The times they are a-changin' . *Alternative Law Journal Vol. 46 (4)*, 268-274.
- Christensen, T. B. (2022, 06 20). *Går til søksmål for å hindre gruvedumping i Førdefjorden*. Hentet fra Naturvernforbundet: <https://naturvernforbundet.no/gruvedrift/gar-til-soksmal-for-a-hindre-gruvedumping-i-fordefjorden/>
- Christie, N. (1980). Sivil Ulydighet. *Lov og Rett, Vol. 19, Utg. 2*, ss. 126-130.
- Christoffersen, J. A. (1980). Sivil Ulydighet, nødrett og revolusjon. *Lov og Rett, Vol. 19, Utg. 2*.
- Eckhoff, T. (1970). Er det noen gang riktig å bryte loven? *Jussens Venner* , ss. 87-94.
- Eiebakke, M. (2017). Sivil Ulydighet . *Kritisk Juss, Vol. 32, Utg. 4*, ss. 267-269.
- Finn, J. E. (1991). *Constitutions in crisis: political violence and the rule of law* . New York: Oxford University Press.

- Fredriksen, S. (2015). I *Ro, orden og frihet: en fremstilling av politiets adgang til å gripe inn i den personlige friheten ved utførelse av ordenstjeneste* (ss. 184-188). Oslo: Gyldendal juridisk.
- Frände, D. (2012). I *Grunddragen av den finska straffprocessrätten* (ss. 84-85). Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Garvik, O. (2023, 04 02). *snl.no*. Hentet fra Gruvekonflikten i Førdefjorden : https://snl.no/Gruvekonflikten_i_F%C3%B8rdefjorden
- Groningen, L., Husabø, E. J., & Jacobsen, J. (2019). *Frihet, forbrytelse og straff*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hagerup, F. (1911). *Strafferettens almindelige del*. Kristiania : Aschehoug.
- Hagtvet, B., & Apenes, G. (1981). *Den vanskelige ulydigheten : om sivil ulydighet som aksjonsform i parlamentariske demokratier*. Oslo: 1981.
- Hanqvist, D. (1993). *Civil olydnad: om staten, lagen och moralen*. Lund: Juristforlaget .
- Husabø, E. J. (1994). *Rett til sjølvvalgt livsavslutning?* Oslo: Gyldendal .
- Husabø, E. J. (2011). Nødrett som heimel for hemmeleg husransaking, romavlytting og fjernsynsovervaking i Treholt-saka. *Tidsskrift for strafferett Vol. 11 (4)*, 369-401.
- IPCC. (2023). *Sixth Assessment Report (AR6)*. Sveits: FN's klimapanel.
- Jacobsen, J., Husabø, E. J., Groningen, L., & Strandbakken, A. (2020). *Forbrytelser i utvalg* . Bergen: Fagbokforlaget .
- Jones, P. (2004). Introduction: Law and Disobedience. *Res Publica Vol. 10, Iss. 4*, 319-336.
- Kvamme, L. (2014, 11 04). Miljødirektoratet går mot deponi: Mener føre-var prinsippet bør veie tyngst i saken om Førdefjorden. *Bergens tidende*.
- Loizidou, E. (2013). *Disobedience: concept and practice* . Abingdon: Routledge.
- Lysaker, O. (2022). Sivil ulydighet i økokrisens tid: En økosentrisk tilnærming . *Norsk filosofisk tidsskrift Vol. 57, Utg. 3-4*, 208-218.
- Mæland, H. J. (2012). *Norsk alminnelig strafferett*. Bergen: Justian A.S.
- Nieminen, K. (2015). Rebels without a Cause? Civil disobedience, Conscientious Objection and the Art of Argumentation in the Case Law of the European Court of Human Rights. *Oñati Socio-legal Serie, v. 5, nr. 5* , 1291-1308.
- Nordby, M. G. (2022, 12 01). Rettsordenens spilleregler . *Klassekampen*.
- Parmann, G. (1980). *Kampen om Alta - En trussel mot vårt demokrati?* Dreyer.

- Platon. (1999). *"Kriton" i Samlede verker I*. Oslo: Vidarforlaget.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Harvard University Press.
- Rieber-Mohn, G. F. (1982). Samfunn, kriminalitet og strafferett - forsøk på fremtidsperspektiv. *Lov og frihet*, 256.
- Spurkland, K. (2022, 06 10). *Kommentar til Høyesteretts dom 13. mai 2022 "Klimaaktivistdommen" (HR-2022-981-A)*. Hentet fra juridika.no: <https://juridika.no/innsikt/klimaaktivistdommen-hr-2022-981-a>
- Tremblay, H. (2012). Eco-terrorists Facing Armageddon: The Defence of Necessity and Legal Normativity in the Context of Environmental Crisis. *McGill Law Journal* , ss. 321-364.
- Aarli, R. (2023). Miljøaktivister i domstolene: Et streiftog i praksis fra Høyesterett etter 1980. I H. F. Berte-Elen Konow, *Fakultetsbyggjar, vestlending og verdsborgar: Festskrift til Ernst Nordveit 70 år* (ss. 815-839). Oslo: Cappelen Damm.

Lover og konvensjoner

Norske lover

- Lov 17. mai 1814 Kongerike Norges Grunnlov (Grunnloven).
- Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).
- Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).
- Lov 1. juli 2021 nr. 53 om politiet (politiloven).
- (Opphevet) Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902).

Internasjonale konvensjoner

Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters, 25. juni 1998 (ikrafttredelse 30. oktober 2001), Aarhus, Danmark.

Paris Agreement, 12. desember 2015 (ikrafttredelse 4. november 2016), Paris, Frankrike.

Lovforarbeider og offentlige dokumenter

Norges offentlige utredninger

NOU 1983:57 Straffelovgivning under omforming. Straffelovkomisjonens delutredning I.

NOU 1992:23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser. Straffelovkommisjonens delutredning V.

NOU 2002: 4 Ny straffelov. Straffelovkommisjonens delutredning VII.

Proposisjoner

Ot.prp. nr. 92 (1992–93) Om lov om endringer i straffeloven (generalklausul om miljøkriminalitet).

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven).

Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet).

Ot.prp.nr.22 (2008–2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning).

Innstillinger

Innst.O.nr.72 (2004–2005) Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven)

EFTA

EFTA Surveillance Authority, «Complaint against Norway in the area of management of waste from extractive industries», Saksnummer: 8056, Brussel, 6. oktober 2021.

Dommer

Norges Høyesterett

Rt. 1971 s. 1120 (Mardøla)

Rt. 1981 s. 21 (Alta-kjennelsen)

Rt. 1981 s. 1166 (Alta)

Rt. 1981 s. 1129 (Alta)

Rt. 1981 s. 35 (Alta)

Rt. 1981 s. 1036 (Alta)

Rt. 1981 s. 887 (Alta)

Rt. 1984. 1378 (Fiskestopp i Finnsnessundet)

Rt. 1989 s. 1225 (Asylsøker)

Rt. 1992 s. 1639 (Chile)

Rt. 2011 s. 1699 (Ren Oslofjord)

HR-2018-1458-U

HR-2022-981-A (Klimaaktivistdommen)

HR-2023-604-A (XR)

Praksis fra tingrettene

TOSLO-2020-177571 (Skitur i Bogstadveien)

TOSLO-2020-158144 (Klimaaktivist)

TFJOR-2016-154670 (Førdefjord)

Sogn og Fjordane tingretts dom 12. oktober 2022. Saksnummer: 22-126107MED-TSOF/TFOR.

Sogn og Fjordane tingretts dom 14. juni 2022. Saksnummer: 22-077884MED-TSOF/TFOR; 22-077890MED-TSOF/TFOR; 22-077891MED-TSOF/TFOR; 22-077889MED-TSOF/TFOR; 22-077886MED-TSOF/TFOR; 22-077892MED-TSOF/TFOR; 22-077888MED-TSOF/TFOR.

Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD)

Budayeva and others v. Russia [J], ECLI:CE:ECHR:2008:0320JUD001533902

Kolyadenko and others v. Russia [J], ECLI:CE:ECHR:2012:0228JUD001742305

Osman mot UK [J], ECHR:1998:1028JUD002345294